

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΝΕΡΓΩ ΩΣ ΠΟΛΙΤΗΣ

Ενδιαφέρομαι, γνωρίζω, συμμετέχω, δρω: Διαμορφώνοντας την ιδιότητα του δημοκρατικού πολίτη

Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση

Δ' - Στ' τάξεις

Συγγραφή, σύνθεση: Σεβαστή-Σοφία Ανθοπούλου, Τσαμπίκα Καράκιζα,
Καλλιόπη Κύρδη, Ιωάννα Ντίνου

Αθήνα

Μάιος 2021

Περιεχόμενα

Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως πολίτης»	4
1 ^ο Εργαστήριο: Αποτυπώματα.....	8
2 ^ο Εργαστήριο: Ταξίδι στην Επιτεδοχώρα	12
3 ^ο Εργαστήριο: Ο Συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου	20
Εναλλακτικό Εργαστήριο: Οι κανόνες του παιχνιδιού	23
4 ^ο Εργαστήριο: Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/η ώστε.....	27
5 ^ο Εργαστήριο: Για το καλό της κοινότητας	32
6 ^ο Εργαστήριο: Για να αλλάξουμε τον κόσμο	37
7 ^ο εργαστήριο: Ενεργός πολίτης, τι είναι;	46
8 ^ο εργαστήριο: Συμβούλιο τάξης.....	48
Συμπληρωματική Δραστηριότητα: Ο κόσμος άνω κάτω	51

Οι δραστηριότητες που ακολουθούν προέρχονται από το εκπαιδευτικό υλικό *Ενεργώ ως Πολίτης. Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα για τη Διαμόρφωση των Μαθητών και Μαθητριών ως Ενεργών Πολιτών* το οποίο απευθύνεται σε Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση.

Πρόκειται για μια επιλογή και προσαρμογή, ώστε βασικό μέρος του προγράμματος να μπορεί να υλοποιηθεί σε 7 εργαστήρια.

Οι εκπαιδευτικοί έχουν πρόσβαση στο σύνολο των δραστηριοτήτων του προγράμματος *Ενεργώ ως Πολίτης* για όλες τις βαθμίδες, στο

https://drive.google.com/file/d/1Ed0q4K90THAYeqONEaxqIXikXfgPA_DY/view?usp=sharing

Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως πολίτης»

Ο ορισμός της ενεργού πολιτειότητας, σύμφωνα με την έρευνα του προγράμματος “Active Citizenship for Democracy” που έγινε από το *European Commission’s Centre for Research on Lifelong Learning* (CRELL) (Hoskins, 2006) είναι «η συμμετοχή στην κοινωνική ζωή, στην κοινότητα και/ή στην πολιτική ζωή· χαρακτηρίζεται από αμοιβαίο σεβασμό και έλλειψη βίας και σύνδεση με τα ανθρώπινα δικαιώματα και τη δημοκρατία».

Ενεργός χαρακτηρίζεται ο πολίτης που μετέχει στις κοινωνικές διεργασίες, στη διαμόρφωση αιτημάτων, στη λήψη των αποφάσεων, στην αξιολόγηση των αποτελεσμάτων. Έχει δηλαδή ενεργό συμμετοχή σε πολιτικές και κοινωνικές δομές όπως είναι οι φορείς αυτοδιοίκησης, οι συνδικαλιστικοί φορείς, σύλλογοι, αλλά και οι άτυπες συλλογικότητες (κοινωνικού, πολιτικού ή πολιτιστικού χαρακτήρα), επιστημονικές ενώσεις κ.λπ. Ενεργός είναι ο πολίτης που αναγνωρίζει προβλήματα, δυσλειτουργίες και κοινωνικές αδικίες στηριζόμενος όχι μόνο στις αρχές που διέπουν τους νόμους και το εθιμικό δίκαιο, αλλά και στην ηθική. Ο πολίτης που αναλαμβάνει πρωτοβουλίες και δρα υπεύθυνα και συγκροτημένα, στο πλαίσιο των αρχών του δικαίου, για την αλλαγή ή βελτίωση των κακώς κείμενων. Ο πολίτης που ενημερώνεται για τα κοινά, απαιτεί διαφάνεια, γνωρίζει τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις του, που διεκδικεί τα δικαιώματά του στον δημόσιο χώρο, που εκφράζει τις απόψεις του με επιχειρήματα και ακούει τις απόψεις των άλλων. Ενεργός δημοκρατικός πολίτης είναι αυτός που σέβεται τα δικαιώματα και την ελευθερία των άλλων (είναι το όριο της δικής του ελευθερίας), έχει αναπτύξει διαπολιτισμικές δεξιότητες, ενστερνίζεται τις αρχές της αρμονικής συνύπαρξης και αγωνίζεται γι’ αυτή.

Το πρόγραμμα «Ενεργώ ως Πολίτης» αποτελεί μια πρόταση προσέγγισης με την οπτική του ενεργού πολίτη, θεμάτων που συνδέονται με τη ζωή στην κοινότητα μέσω διαδικασιών διερευνητικής και βιωματικής μάθησης. Απευθύνεται σε μαθητές και μαθήτριες όλων των τάξεων (από το νηπιαγωγείο μέχρι το λύκειο) και όλων των τύπων σχολείων. Ανάλογα με την έκταση και τον χώρο που επιθυμεί ο/η εκπαιδευτικός να δώσει στο αντικείμενο, είναι δυνατό το πρόγραμμα να εφαρμόζεται:

- στο πλαίσιο των εργαστηρίων δεξιοτήτων
- στο πλαίσιο του project στο λύκειο

- ως πρόγραμμα σχολικών δραστηριοτήτων στην πρωτοβάθμια και στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- ως μέρος της προετοιμασίας για την εκλογή και λειτουργία των μαθητικών συμβουλίων στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση
- διαθεματικά και παράλληλα με ένα ή περισσότερα από τα παραπάνω στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Τα χαρακτηριστικά του ενεργού πολίτη στα οποία δίνει έμφαση η εκπαιδευτική πρόταση που ακολουθεί είναι: η προσωπική ευθύνη, ο αλληλοσεβασμός και η συνύπαρξη, η δυνατότητα εντοπισμού προβλημάτων, καθώς και η δυνατότητα διαμόρφωσης προτάσεων και στρατηγικής για τη επίλυσή τους, η ικανότητα αναζήτησης, διάκρισης (ως προς την αξιοπιστία) και επεξεργασίας της πληροφορίας, η οπτική του ευρύτερου πλαισίου ενός θέματος, η προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η συμμετοχή και η υπεύθυνη και σύμφωνη με τις αξίες της δημοκρατίας δράση στην κοινότητα και την κοινωνία.

Σκοπός του προγράμματος είναι να συμβάλει στη διαμόρφωση των μαθητών/τριών ως ενεργών πολιτών, στην εκπαίδευση για τη δημοκρατία. Επιπλέον, μέσω του προγράμματος επιδιώκεται η καλλιέργεια της κριτικής τους σκέψης, της αναλυτικής τους ικανότητας, των ερευνητικών δεξιοτήτων τους, της διαπολιτισμικής τους κατανόησης, της ικανότητάς τους να επικοινωνούν και να συνεργάζονται, της ευελιξίας και προσαρμοστικότητάς τους, ενώ παράλληλα υποστηρίζονται ώστε να κατανοήσουν τις έννοιες της ατομικής και συλλογικής ευθύνης. Η μάθηση εκκινεί από την εμπειρία των μαθητών/τριών είτε στο σχολικό, είτε στο οικογενειακό είτε στο κοινωνικό τους περιβάλλον και τροφοδοτείται από δεδομένα που προκύπτουν από αυτό.

Το πρόγραμμα υλοποιείται μέσα από ένα σύνολο δραστηριοτήτων που έχουν ταξινομηθεί σε έξι θεματικές ενότητες:

1. Η ταυτότητα
2. Η συνύπαρξη
3. Ενεργός πολίτης, το παιδί πολίτης
4. Κανόνες και δίκαιο
5. Τι στ' αλήθεια συμβαίνει;
6. Ας κάνουμε κάτι, τοπικά και παγκόσμια

Οι δραστηριότητες θέτουν ερωτήματα για προβληματισμό και ανάπτυξη επιχειρημάτων και οδηγούν στον σχεδιασμό δράσεων και μικρών οργανωμένων παρεμβάσεων. Όλες υποστηρίζουν την καλλιέργεια δεξιοτήτων του ενεργού πολίτη.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε δραστηριότητες διαφορετικής δυσκολίας εκείνες που ταιριάζουν περισσότερο στο μαθησιακό επίπεδο, την ηλικία και τα ενδιαφέροντα των μαθητών/τριών του. Να κάνει παραλλαγές, να τις προσαρμόσει στις ανάγκες της τάξης του.

Στην παρούσα εκδοχή του εκπαιδευτικού υλικού έχουν επιλεγεί αντιπροσωπευτικές δραστηριότητες από όλη τη θεματική γκάμα.

Πολλές από τις δραστηριότητες εκτείνονται σε περισσότερα από ένα θέματα, για παράδειγμα, συνύπαρξη και δίκαιο, ταυτότητα, συνύπαρξη και ιδιότητα του πολίτη κ.ο.κ. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να δώσει έμφαση σε όποια διάσταση πιστεύει ότι θα υποστηρίξει καλύτερα την πραγμάτευση ζητημάτων που απασχολούν τη σχολική ομάδα του.

Οι δραστηριότητες έχουν ανεξαρτησία και μπορεί να πραγματοποιούνται και αυτόνομα, σε συνδυασμό με άλλα θέματα ή τη σχολική ύλη. Να επιλέξει παραδείγματος χάριν ο/η εκπαιδευτικός να πραγματοποιήσει μία ή δύο δραστηριότητες ως επιπλέον υποστηρικτικό υλικό σε διδακτική ενότητα της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής ή της Γλώσσας, ακόμα και της Γεωγραφίας (Ο κόσμος άνω κάτω), της Φυσικής Αγωγής (Οι κανόνες του παιχνιδιού) ή των Εικαστικών, να αξιοποιήσει κάποια για τη διαπραγμάτευση θέματος της επικαιρότητας (ενδεικτικά, κλιματική αλλαγή, προσφυγικό) κ.ά.

Δεν υπάρχει αυστηρή σειρά διαδοχής εννοιών και δραστηριοτήτων. Ο/η εκπαιδευτικός κάνει τον δικό του σχεδιασμό.

Οι περισσότερες δραστηριότητες μπορούν να εφαρμοστούν, με παραλλαγές που θα κάνει ο/η εκπαιδευτικός πάνω στην κεντρική ιδέα, ακολουθώντας τη μεθοδολογία, και σε άλλες ηλικιακές κατηγορίες. Γι' αυτό προτείνεται να συμβουλευτεί στον σχεδιασμό του τις δραστηριότητες που έχουν κατατεθεί στα Εργαστήρια Δεξιοτήτων και για τις άλλες δύο ηλικιακές ομάδες.

Η διάρκεια υλοποίησης διαφοροποιείται και είναι δυνατό να προσαρμόζεται, ανάλογα με τις επιλογές του εκπαιδευτικού.

Επιπλέον, ορισμένες δραστηριότητες περιλαμβάνουν προτάσεις εμπάθουσας με τη ρουμπρίκα *Προέκταση*.

Στο υλικό υπάρχουν προτάσεις για τακτικά επαναλαμβανόμενες δραστηριότητες, όπως το «Συμβούλιο της τάξης», που προτρέπουν στη διαμόρφωση δημοκρατικών πρακτικών, ώστε ο εντοπισμός προβλημάτων, η συνεργασία, ο διάλογος, ο αλληλοσεβασμός και η διαμόρφωση στρατηγικών για την εξεύρεση λύσεων να γίνουν έθος. Γιατί, όπως είπε ο Σελεστίν Φρενέ «η αυριανή δημοκρατία προετοιμάζεται με τη δημοκρατία στο σχολείο. Ένα αυταρχικό καθεστώς στο σχολείο, δεν θα μπορούσε να διαμορφώσει δημοκρατικούς πολίτες».

Το εκπαιδευτικό αυτό υλικό θα αναρτηθεί σε περιβάλλον εξ αποστάσεως εκπαίδευσης, όπου θα εγγράφονται οι εκπαιδευτικοί που θα εφαρμόζουν το πρόγραμμα. Στο περιβάλλον αυτό οι εκπαιδευτικοί θα καλούνται να ανταλλάσσουν απόψεις σχετικά με την εμπειρία τους από την εφαρμογή του προγράμματος, να προτείνουν εναλλακτικές προσεγγίσεις και συμπληρωματικές δραστηριότητες και να αναπτύσσουν διάλογο για θέματα που συνδέονται με την καλλιέργεια της ενεργού πολιτεότητας και της δημοκρατικής συνείδησης στο σχολείο.

Δεξιότητες που επιδιώκεται να καλλιεργηθούν:

- Δεξιότητες μάθησης: κριτική σκέψη, επικοινωνία, συνεργασία, δημιουργικότητα
- Δεξιότητες ζωής: Πολιτεότητα, ενσυναίσθηση και ευαισθησία, προσαρμοστικότητα, ανθεκτικότητα, υπευθυνότητα, πρωτοβουλία, οργανωτική ικανότητα
- MIT, Δεξιότητες της τεχνολογίας και της επιστήμης: Προώθηση του γραμματισμού στα μέσα (media literacy), Ενίσχυση των δεξιοτήτων ανάλυσης και παραγωγής περιεχομένου σε έντυπα μέσα μέσω της παραγωγής πρωτότυπου υλικού από τα ίδια τα παιδιά.
- Δεξιότητες του νου: Ανάπτυξη ικανότητας επίλυσης προβλημάτων, στρατηγική σκέψη, αναστοχασμός.

1^ο Εργαστήριο: Αποτυπώματα

Άξονες: Ταυτότητα, συνύπαρξη, ανήκειν

Στόχος: Η συνειδητοποίηση ότι ο σεβασμός στην ατομική ταυτότητα είναι συστατικό στοιχείο της αρμονικής συνύπαρξης.

Διάρκεια: 2-3 διδακτικές ώρες

Σημείωση: Μπορεί να γίνει επιλογή μεταξύ των βημάτων που περιγράφονται στη συνέχεια, ώστε να μειωθεί η διάρκειά της

Υλικά/μέσα: Δακτυλομπογιές ή μελάνι για αποτυπώματα ή ταμπόν παιδικής σφραγίδας, ανοιχτόχρωμα μπαλόνια (προαιρετικά), χαρτιά A4, λεπτοί χρωματιστοί μαρκαδόροι, χαρτί του μέτρου, χαρτοταινία, φωτοτυπικό

Συνεργασίες: Προαιρετικά, μπορεί να ζητηθεί συνεργασία άλλων τάξεων του σχολείου και του τοπικού δήμου στην έκθεση των ομαδικών δημιουργιών.

Περιγραφή

Κάθε άνθρωπος έχει πολλαπλές ταυτότητες, αυτές των ομάδων όπου ανήκει, φυλετικές, θρησκευτικές, κοινωνικές κλπ. Η ταυτότητά του διαμορφώνεται και αναδιαμορφώνεται δια βίου από τις ατομικές εμπειρίες του, τις εμπειρίες και τα έθνη της κοινότητάς του, τα γεγονότα, τις συγκρούσεις και τα ήθη της εποχής στην οποία ζει, τις προσδοκίες του, τις επιλογές του, τις επιλογές των ανθρώπων του περιβάλλοντός του. Μέσω των επιλογών του επιδρά στις ταυτότητες των γύρω του. Η αναγνώριση της διαφορετικής ταυτότητας (των ταυτοτήτων) κάθε ανθρώπου και ο σεβασμός της είναι παράμετροι της δημοκρατικής ιδιότητας του πολίτη. Επιδίωξη της δραστηριότητας είναι να βοηθήσει τους μαθητές και τις μαθήτριες να αντιληφθούν τον εαυτό τους ως άτομο, αλλά και ως μέλος μίας κοινότητας. Να κατανοήσουν ότι είναι αναγκαία η γνώση και η αποδοχή της ταυτότητας και της μοναδικότητας της δικής μας και κάθε άλλου για την ειρηνική συνύπαρξη και την κοινωνική συνοχή.

Βήμα 1ο

Τα παιδιά με δακτυλομπογιές ή με μελάνι για αποτυπώματα ή παιδική σφραγίδα αφήνουν σε χαρτί το αποτύπωμα τους. Ο/η εκπαιδευτικός τα φωτοτυπεί κάνοντας πολύ μεγάλη μεγέθυνση. Επίσης, μπορούν να αφήνουν το αποτύπωμά τους σε μπαλόνι, το οποίο στη συνέχεια φουσκώνουν. Έτσι το αποτύπωμά τους μεγεθύνεται στην κυρτή επιφάνεια του φουσκωμένου μπαλονιού.

Εξετάζουν τα αποτυπώματά τους. Τι τους θυμίζουν; Ποιες ομοιότητες και ποιες διαφορές διακρίνουν; Υπάρχουν δύο αποτυπώματα ίδια; Ο/η εκπαιδευτικός εξηγεί ότι κάθε άνθρωπος έχει δαχτυλικά αποτυπώματα, τα οποία μάλιστα υπάρχουν πριν ακόμα γεννηθεί και το σχέδιό τους δεν αλλάζει ποτέ. Είναι μοναδικά για κάθε άνθρωπο στον κόσμο.

Βήμα 2ο

Ανάμεσα στις γραμμές του μεγεθυμένου αποτυπώματος κάθε παιδί γράφει με χρωματιστά γράμματα, ακολουθώντας τις καμπύλες του, στοιχεία για τον εαυτό του: όνομα, το αγαπημένο του χρώμα, το αγαπημένο του παιχνίδι, τα ατομικά του χαρακτηριστικά... Ό, τι νομίζει ότι αποτυπώνει την προσωπικότητά του (εικόνες της εικαστικής δραστηριότητας στο Nyberg, Jeanette, *Cool Art Project for Kids: Thumbprint Self Portrait*, διαθέσιμο στο <https://craftwhack.com/express-thumbprint-self-portrait-art-project-kids/>). Με τα έργα τους δημιουργούν μια σύνθεση με τον τίτλο «Εμείς».

Βήμα 3ο

Παρατηρούν το έργο «Η πόλη ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων», της Χριστίνας Σαραντοπούλου. Στο έργο τα τεράστια δακτυλικά αποτυπώματα κινούνται αργά κρύβοντας ή αποκαλύπτοντάς τον χάρτη πίσω τους. Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να σκεφτούν και να συζητήσουν το έργο. Τους ζητά να δώσουν τους δικούς τους τίτλους.

Πώς θα ήταν ένα έργο με τίτλο «Το σχολείο ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων»;

Τα παιδιά σε ομάδες δημιουργούν δικά τους έργα: Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να αποτυπώσουν τη μοναδικότητα του κάθε μέλους της σχολικής τους κοινότητας, αλλά και όσα τους ενώνουν. Τους προτείνει να χρησιμοποιήσουν αποτυπώματα στη σύνθεσή τους.

Εκθέτουν τα έργα τους στο σχολείο ή σε χώρο που ζητούν από τον δήμο και τα εξηγούν σε γονείς, εκπαιδευτικούς και μαθητές/ήτριες του σχολείου. Μπορούν επιτόπου να τους ζητήσουν να συνεισφέρουν με το αποτύπωμά τους σε ένα κοινό έργο με τίτλο «Συνύπαρξη».

*Η πόλη ενώνει τη διαφορετικότητα των ανθρώπων, Χριστίνα Σαραντοπούλου.
Σταθμός Μετρό Αγίου Ιωάννη (Αθήνα)*

Βιβλιογραφία

Ένα σημάδι... μόνο δικό σου! Παιδιά μένουμε σπίτι (χ.χ.). Ανακτήθηκε στις 10/4/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.paidiamenoumespiti.gr/post/ginger-prints>

Nyberg, J. (n.d.). *Cool Art Project for Kids: Thumbprint Self Portrait*. Ανακτήθηκε στις 08/4/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://craftwhack.com/express-thumbprint-self-portrait-art-project-kids/>

Φραγκεσκάκη, Χ. & Κύρδη, Κ. (2019). *Υπόγεια εκδρομή*. Αθήνα: Καλειδοσκόπιο

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα;

Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική. Για παράδειγμα: μοναδικός, μαζί, είμαστε διαφορετικοί και ίσοι...

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

2^ο Εργαστήριο: Ταξίδι στην Επιπεδοχώρα

Άξονες: Ταυτότητα, ανθρώπινα δικαιώματα – δικαιώματα του παιδιού, στερεότυπα

Στόχοι: Οι μαθητές και οι μαθήτριες

- Να ανακαλύψουν τη σχέση των δικαιωμάτων του παιδιού (και του ανθρώπου) που αφορούν την ελευθερία στην έκφραση, τη διατύπωση γνώμης και τη συμμετοχή, με την έννοια του ενεργού πολίτη
- Να διαπιστώνουν ότι ο σεβασμός στην ταυτότητα και τη διαφορετικότητα είναι στενά συνδεδεμένος με το δικαίωμα της ελευθερίας της έκφρασης.

Διάρκεια: 2 ώρες

Υλικά/μέσα: Σπάγκος ή χρωματιστή ταινία, χαρτί του μέτρου, μικρές κάρτες 4Χ6 εκ. από χαρτόνι ή χαρτί. Απλοποιημένη έκδοση της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού. Πηγές: *Εξερευνούμε τα δικαιώματα του παιδιού*. Living Democracy, εκπαιδευτική πλατφόρμα του Συμβουλίου της Ευρώπης. Διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-2/>. Εναλλακτικά, *Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια*, Συνήγορος του Παιδιού, διαθέσιμη στο <https://www.synigoros.gr/paidi/downloads/sp.pdf>. Η Σύμβαση στην πλήρη της μορφή και τα προαιρετικά πρωτόκολλα της Σύμβασης των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα του παιδιού βρίσκονται στον ιστότοπο του Δικτύου για τα Δικαιώματα του Παιδιού, στην ενότητα Διεθνή και Ευρωπαϊκά κείμενα, διαθέσιμα στο <https://ddp.gr/nomoi-k-dikaiomata/>.

Πλαίσιο

Τα παιδιά μεταφέρονται με τη φαντασία τους σε έναν τόπο, την Επιπεδοχώρα, όπου επικρατεί καθεστώς πλήρους ομοιομορφίας και βιώνουν την ισοπέδωση, την απαγόρευση κάθε ατομικής έκφρασης και τη στέρηση ταυτότητας. Μέσα από αυτή τη διαδικασία τα παιδιά συνειδητοποιούν την ανάγκη για διαφορετικότητα και αναδεικνύονται τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που συγκροτούν την ταυτότητα κάθε παιδιού.

Περιγραφή

Βήμα 1^ο

Προετοιμασία: Ο/η εκπαιδευτικός τυπώνει ή γράφει στις κάρτες από ομοιόχρωμο χαρτί ή χαρτόνι τυχαίους τετραψήφιους διαφορετικούς αριθμούς, τόσους όσα και τα παιδιά. Φροντίζει ανά 4 οι αριθμοί να καταλήγουν στο ίδιο ψηφίο.

Χωρίζει την αίθουσα σε δύο μέρη (1/4 και 3/4) με ταινία ή σπάγκο στο πάτωμα. Στη μεγαλύτερη πλευρά, στο τοίχο, τοποθετεί τα τραπέζια των θρανίων κολλητά, ώστε να δημιουργείται κάτω από αυτά ένας χώρος προσβάσιμος από τα παιδιά, η «φυλακή».

Δράση: Τα παιδιά στέκονται στο 1/4 της αίθουσας. Ο/η εκπαιδευτικός τους μοιράζει τις κάρτες με τους αριθμούς και τους εξηγεί ότι είναι το διαβατήριό τους για να εισέλθουν στην Επιπεδοχώρα, όπως ονομάζει το άλλο μέρος της αίθουσας (τα 3/4).

Με την είσοδο τους στην Επιπεδοχώρα, τους ανακοινώνει ότι το όνομά τους πλέον είναι ο αριθμός της κάρτας τους. Για 2 με 3' δίνει ασύνδετες εντολές αποκαλώντας τα παιδιά με τον αριθμό τους. Ενδεικτικά: «2121, σήκωσε το αριστερό σου χέρι», «Όσοι έχουν όνομα που τελειώνει σε 7 να σταθούν στο ένα πόδι» κ.ο.κ. Σταδιακά οι εντολές γίνονται πιο αυστηρές και αρχίζουν διακρίσεις και απαγορεύσεις που νομοθετούνται αυθαίρετα. Μπορεί να αφορούν χαρακτηριστικά, ενδυμασία, τροφές, λέξεις κ.ά. Ενδεικτικά «Όσοι φορούν κάτι μπλε θα μένουν ακίνητοι», «όσοι είναι πιο ψηλοί από 1.45 απαγορεύεται να μιλούν», «Σε ποιους αρέσουν τα μακαρόνια; Απαγορεύεται ακόμα και η λέξη», «Όσοι στα ονόματά τους έχουν τον αριθμό 3 πρέπει να κινούνται κάνοντας κουτσό». «Απαγορεύονται οι λέξεις που έχουν κ». Σε αυτό το σημείο θέτει ποικίλες ερωτήσεις και ζητά από ένα παιδί κάθε φορά, αποκαλώντας το πάντα με τον αριθμό του, να απαντήσει χωρίς να χρησιμοποιήσει λέξη που περιέχει τον φθόγγο κ. Ενδεικτικά: Τι κάνεις; Ποιο πουλί καθαρίζει; κοκ. Αν το παιδί χρησιμοποιήσει το κ, θα πρέπει να πάει κάτω από τα συγκεντρωμένα θρανία –στη «φυλακή». Αν δεν απαντήσει καθόλου, το ίδιο.

Στη συνέχεια ο/η εκπαιδευτικός ανακοινώνει όσα επιτρέπονται ή είναι υποχρεωτικά, μια «νομοθεσία» δικής του επινόησης, που δεν έχει να κάνει με μαθήματα και σχολική πραγματικότητα και που έχει στοιχεία έκπληξης για τα παιδιά. Ενδεικτικά: «Όλοι πρέπει να φορούν μόνο κίτρινα, είναι υποχρεωτικό να αρέσει σε όλους το κίτρινο. Όσοι δεν φορούν κάτι κίτρινο, στη φυλακή», «Διατάσσουμε να τρώνε όλοι σπανακόρυζο», «Απαγορεύεται το γέλιο κάθε μέρα από τις 8 το πρωί ως τις 8 το βράδυ», «Διατάσσουμε να περπατάνε όλοι κάνοντας 2 μεγάλα βήματα ένα μικρό, ξανά 2 μεγάλα ένα μικρό. Όποιος δεν το κάνει θα τιμωρείται με αφαίρεση παπουτσιών»...

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να θέτει απαγορεύσεις ή νόμους που επιβάλλουν σε όλους το ίδιο και δεν αφήνουν περιθώρια για προσωπικές επιλογές. Σε κάθε περίπτωση καλεί τα παιδιά με τον αριθμό τους και όχι με το όνομά τους.

Μετά από 30' σταματά τη διαδικασία και ζητά από τα παιδιά να συζητήσουν πώς αισθάνθηκαν. Τι τα ενόχλησε πιο πολύ στην Επιπεδοχώρα; Πώς τους φαίνεται το να είμαστε όλοι ίδιοι, στο ντύσιμο, στον τρόπο που μιλάμε, που περπατάμε, κινούμαστε; Με όλες αυτές τις απαγορεύσεις και τις διαταγές μπορεί κανείς να έχει τη δική του, ξεχωριστή ταυτότητα; Μπορούμε να καταλάβουμε τα ενδιαφέροντα των άλλων; Να κάνουμε φίλους; Σε τι μας δυσκολεύουν οι απαγορεύσεις αυτές;

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από κάθε παιδί να πει τι είναι αυτό που πιστεύει ότι το κάνει να ξεχωρίζει, αυτό για το οποίο τον αγαπούν οι φίλοι του (π.χ. παίζει καλό ποδόσφαιρο, γελάει εύκολα, λέει αστεία...). Θα μπορούσαν στην Επιπεδοχώρα να είναι ο πραγματικός εαυτός τους; Θα μπορούσαν να έχουν φίλους, πρόσωπα που να εμπιστεύονται; Τι προτείνουν να αλλάξει στην Επιπεδοχώρα; Πώς θα το καταφέρουν;

Βήμα 2^ο

Ο/η εκπαιδευτικός καταγράφει σε χαρτί του μέτρου τις σημαντικές λέξεις της συζήτησης. Στη συνέχεια διαβάζει με τα παιδιά τα άρθρα 12-17 από τη σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού, αναζητούν σε ποια από αυτά ταιριάζουν οι λέξεις που συγκέντρωσαν στο χαρτί του μέτρου.

Τα άρθρα αυτά αναφέρονται στα δικαιώματα της συμμετοχής, της ελευθερίας γνώμης, της ελευθερίας σκέψης και έκφρασης.

Η Σύμβαση για τα Δικαιώματα του παιδιού με απλά λόγια, Συνήγορος του Παιδιού

Άρθρα 12-17

12: Ελευθερία γνώμης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Οι μεγάλοι πρέπει να ακούν και να παίρνουν σοβαρά υπόψη τους τη γνώμη των παιδιών για θέματα που τα αφορούν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

13: Ελευθερία έκφρασης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναζητούν, να μαθαίνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες και ιδέες, και να εκφράζονται ελεύθερα, μέσα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο, την τέχνη ή άλλους τρόπους, αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

14: Ελευθερία σκέψης και θρησκείας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να σκέφτονται ελεύθερα και να πιστεύουν σε μια θρησκεία.

15: Ελευθερία συνάντησης και ομαδικής συνεργασίας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συναντιούνται, να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις, αρκεί να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων.

16: Ιδιωτική ζωή

Κανείς δεν μπορεί να επεμβαίνει αυθαίρετα ή παράνομα στην ιδιωτική ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία ενός παιδιού, ούτε να προσβάλλει την τιμή και την υπόληψή του.

17: Πληροφόρηση

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να μαθαίνουν τι συμβαίνει γύρω τους από τα μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ηλεκτρονικά μέσα). Η Πολιτεία πρέπει να ενθαρρύνει τα μέσα να διαδίδουν χρήσιμες πληροφορίες και να προστατεύουν τα παιδιά από ό,τι μπορεί να τα βλάψει.

Προέκταση 1, για μαθητές/ήτριες Στ' τάξης (1 - 2 ώρες)

Παρακολούθηση αποσπάσματος από το πρώτο μέρος του ντοκιμαντέρ «Μια τάξη, φυλετικά διαχωρισμένη» (A Class Divided, FRONTLINE), διαθέσιμο στο <https://www.dailymotion.com/video/xetqv6>. Συστήνεται η παρακολούθηση από την έναρξη έως το 17'.40''.

Μία ημέρα μετά τη δολοφονία του Μάρτιν Λούθερ Κινγκ, στις 5 Απριλίου του 1968, η δασκάλα Jane Elliott στο δημοτικό μιας μικρής πόλης των ΗΠΑ, όπου κατοικούσαν μόνο λευκοί, χώρισε τους μαθητές και τις μαθήτριες της σε δύο ομάδες, εκείνους με γαλάζια μάτια κι εκείνους με καφέ μάτια, δίνοντας το

πάνω χέρι πότε στη μια και πότε στην άλλη ομάδα, κάνοντάς τους έτσι να βιώσουν τον φυλετικό διαχωρισμό (έμεινε γνωστή ως η άσκηση "Blue eyes/Brown eyes". Κατασκεύασε δηλαδή «μια μικρογραφία της κοινωνίας στην τάξη», όπως είπε η ίδια. Συνεχίζοντας με ερωτήσεις, με έμφαση στο περί δικαίου αίσθημα, έδωσε στα παιδιά ένα βιωματικό μάθημα κατά των στερεοτύπων και φυλετικών διακρίσεων.)

Αφού οι μαθητές και οι μαθήτριες δουν το πρώτο μέρος της ταινίας, συζητούν με ποιον τρόπο κατασκευάζονται τα στερεότυπα και γιατί μια κοινωνία που στηρίζεται στις διακρίσεις δεν είναι δημοκρατική.

Προέκταση 2, ταυτότητα και στερεότυπα (1 ώρα)

Το βάρος μιας ταμπέλας

Η προέκταση αυτή επιδιώκει την εμβάθυνση στις έννοιες της προκατάληψης και της διάκρισης.

Η δραστηριότητα στηρίζεται στην προβολή της πολυβραβευμένης ταινίας animation «Zero» του Christopher Kezelos, 2010, με διάρκεια 12:32, διαθέσιμη στο <https://www.youtube.com/watch?v=L0MbySJTKpg> και στο <https://vimeo.com/24975340>

Στο *Zero* (Μηδέν) παρουσιάζεται μια κοινωνία όπου οι άνθρωποι (πρόκειται για κούκλες από μαλλί) γεννιούνται φέροντας το σημάδι ενός αριθμού ως το 10 και προσδιορίζονται βάσει αυτού. Βάσει του αριθμού τους κρίνεται η επίδοσή τους, η επαγγελματική τους ικανότητα, όλη τους η ζωή. «Το Μηδέν αντιμετωπίζει συνεχείς προκαταλήψεις και διώξεις. Ακολουθεί μια μοναχική πορεία μέχρι που μια τυχαία συνάντηση του αλλάζει τη ζωή για πάντα: συναντά μια γυναίκα Μηδέν. Μαζί αποδεικνύουν ότι με αποφασιστικότητα, θάρρος και αγάπη, το τίποτα μπορεί να γίνει πραγματικά κάτι».

Παρακάτω η αφήγηση που συνοδεύει το animation σε μετάφραση (υπάρχουν αγγλικοί υπότιτλοι):

- *Επειδή*
- *Όλοι γεννιόμαστε από το ίδιο υλικό*
- *Όμως δεν γεννιόμαστε όλοι ίσοι*
- *Ποιος θα είσαι; Τι θα γίνεις;*

- Μερικοί άνθρωποι γεννιούνται για να είναι αρχηγοί, κάνουν μεγάλες αλλαγές που επηρεάζουν τον λαό τους,
- άλλοι γεννιούνται μέτριοι, περνώντας τη ζωή τους αθόρυβα, χωρίς κάτι αξιοσημείωτο
- αλλά για κάποιους
- η ζωή θα είναι ένας διαρκής αγώνας χωρίς καμιά ευκαιρία.
- Λοιπόν, πώς μπορεί το τίποτα ... να είναι κάτι;

- Το σχολείο ήταν το μόνο μέρος όπου ο Μηδέν τραβούσε την προσοχή.
- Έπαιρνε σημαντικά μαθήματα ζωής, όπως το ποια ήταν η θέση του στην κοινωνία.
- Και του ήταν απαγορευμένο να κάνει οικογένεια.

- Μερικές φορές ο Μηδέν αισθανόταν ότι ήταν ένας πολύ μεγαλύτερος αριθμός
- αλλά τα παιδιά ήθελαν μόνο να του θυμίσουν ότι ένα μηδενικό είναι ένα μηδενικό, όπως κι αν στέκεται ή ακόμα κι όταν αναποδογυρίζει.
- Ο Μηδέν μεγάλωνε, έγινε ενήλικος, τίποτα δεν άλλαξε, εξακολουθούσε να είναι μόνος.

- «ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΒΟΗΘΕΙΑ»
- Παρά τα μηδαμινά έσοδά του [που οφειλόταν στον μηδενικό αριθμό του], ο Μηδέν αισθάνθηκε ότι κάτι θα μπορούσε να προσφέρει.
- Ο Μηδέν δεν άφηγε τις δυσάρεστες καταστάσεις να τον πάρουν από κάτω,
- δεν ήθελε να είναι αρνητικός αριθμός.

- Δεν ήταν η πρώτη φορά που ο Μηδέν ξυπνούσε με το σώμα του γεμάτο μώλωπες και χτυπήματα,
- όμως αυτή τη φορά ήταν διαφορετικά.
- Για πρώτη φορά δεν το ένοιαζε για τον μικρό του αριθμό.
- Με την παρέα της νέας του φίλης αισθανόταν τόσο σπουδαίος όσο τρεις ...
- ή ακόμα και τέσσερεις.
- Αλλά η πιο θαυμάσια αίσθηση
- ήταν η αίσθηση του ανήκειν.
- Η μοναξιά μιας ολόκληρης ζωής έγινε παρελθόν
- αν και η αγάπη τους ήταν απαγορευμένη.

- *Ενώ ο κόσμος συνέχιζε την πορεία του χωρίς αυτόν,*
- *ο Μηδέν αναρωτιόταν πώς θα μπορούσε να συνεχίσει χωρίς την αγάπη του.*
- *Τα νεογέννητα έφεραν το σύμβολο του απείρου, τον πιο μεγάλο και τον πιο αξιοσέβαστο αριθμό που είχαν ποτέ τους δει οι άνθρωποι.*
- *Ο Μηδέν ήξερε ότι από το τίποτα δημιούργησε κάτι πραγματικά μεγαλοπρεπές.*

Επεξεργασία

Τα παιδιά συζητούν την πλοκή της ταινίας. Ποια προβλήματα διακρίνουν; Θεωρούν ότι είναι ένας δίκαιος κόσμος; Τι τους φαίνεται άδικο;

Ο/η εκπαιδευτικός τους ζητά να θυμηθούν τα επαγγέλματα που εμφανίζονται ανάλογα με τους αριθμούς των ανθρώπων: 1 για τον οδοκαθαριστή, 6 για τη γιατρό, 5 για τη δασκάλα, 7 για τον φούρναρη, 7 για τους αστυνομικούς... Τι δουλειές φαντάζονται ότι προορίζονταν σε αυτή την κοινωνία για το 8 και το 9; Για το 2 και το 3; Γιατί το 1 δεν μπορούσε να γίνει αστυνομικός ή γιατρός; Ποιος πιστεύουν ότι το όριζε; Γιατί δεν αντιδρούσε κανείς;

Πώς τους φαίνεται μια κοινωνία που βάζει ταμπέλες και ξεχωρίζει τα μέλη της σε κατηγορίες; Πώς είναι να ζει κανείς σε μια τέτοια κοινωνία, σε έναν κόσμο που κρίνει τους ανθρώπους με τον αριθμό τους; Εμείς, στον δικό μας κόσμο, στο σχολείο, στη γειτονιά, βάζουμε ταμπέλες; Μπορούν να σκεφτούν κάποιες που έχουν ακούσει; (π.χ. γυαλάκιας, χοντρή, «παλτό»). Σκέφτονται αν έχουν βάλει ή έχουν αντιληφθεί να βάζουν άλλοι ταμπέλα σε κάποιον βάσει της θρησκείας του, της φυλής του, της προέλευσής του, των χαρακτηριστικών του, του τρόπου που μιλάει ή ντύνεται...

Τι θα πρότειναν να αλλάξει; Πώς θα μπορούσε να γίνει αυτό; Τι μπορούν να κάνουν τα ίδια στη δική μας κοινωνία;

Με οδηγό α] τη «Μαθητική έκδοση της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού», Living democracy, διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-2/>, και β] τη Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Διεθνής Αμνηστία, διαθέσιμη στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>, καταγράφουν ποια δικαιώματα δεν έχουν ισχύ στην κοινωνία της ταινίας Zero.

Τι έγινε μετά; Σε ομάδες, δημιουργούν τη συνέχεια της ιστορίας σε comics ή γραπτές αφηγήσεις και παρουσιάζουν στην ολομέλεια της τάξης τα δημιουργήματά τους.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική. Για παράδειγμα: ελευθερία, ζήτω η διαφορετικότητα, όχι στην αδικία...

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

3^ο Εργαστήριο: Ο Συνταγματικός χάρτης της τάξης ή η σημασία του νόμου

Άξονες: Δίκαιο, κανόνες, ισονομία, νομιμότητα

Στόχοι: Η κατανόηση της ανάγκης να υπάρχουν κανόνες, η συμμετοχή στη διαμόρφωση των κανόνων, ο αλληλοσεβασμός, η αναγνώριση των ορίων της ατομικότητας έναντι του κοινού καλού, η κατανόηση της έννοιας του νόμου.

Διάρκεια: 2-3 ώρες.

Υλικά/μέσα: Χαρτί του μέτρου, μελάνι και ταμπόν σφραγίδας ή δαχτυλομπογιές.

Περιγραφή

Με από τη σύνθεση από τα ίδια τα παιδιά κανονισμού της τάξης τους προσεγγίζονται οι έννοιες του δικαίου, του σεβασμού των άλλων, της ισότητας απέναντι στον νόμο άλλα και της δυνατότητας για παρέμβαση των πολιτών για αναθεώρηση νομοθεσίας μέσα από δημοκρατικές διαδικασίες.

Βήμα 1ο

Κάθε παιδί γράφει ανώνυμα σε χαρτί για κάποιο περιστατικό που το έκανε να νοιώσει ενόχληση, να νοιώσει ότι το αδικούν, είτε συνέβη από άλλο παιδί, είτε από τον/την εκπαιδευτικό. Ο/η εκπαιδευτικός συγκεντρώνει τα κείμενα, και αφού αφαιρέσει τις όποιες προσωπικές αναφορές, καταγράφει τις περιπτώσεις σε τρίτο πρόσωπο, σε χαρτί του μέτρου κάτω από τον τίτλο «Είναι άδικο να...».

Τα παιδιά σε κύκλο συζητούν:

- τι τα ενοχλεί όταν το κάνουν οι άλλοι,
- ποιες συμπεριφορές προτιμούν,
- αν σκέφτηκαν ότι με κάποια πράξη τους ενόχλησαν ή αδίκησαν κάποιον,
- πώς θα ένιωθαν αν ήταν οι αποδέκτες αυτής της αδικίας.

Καταγράφουν σε δύο στήλες τις αρνητικές και τις θετικές συμπεριφορές που ανέφεραν.

Παραλλαγή

Κάθονται όλα τα παιδιά σε κύκλο. Κάθε παιδί παρουσιάζει με παντομίμα κάτι που το ενοχλεί και τα υπόλοιπα παιδιά μαντεύουν.

Βήμα 2ο

Σε μικρές ομάδες συζητούν ποιους κανόνες συμπεριφοράς θα ήθελαν για την τάξη τους. Φέρνουν τις προτάσεις τους στην ολομέλεια. Με κλήρωση, ορίζονται πρόεδρος της συζήτησης δύο γραμματείς και επιτροπή ψηφοφορίας. Οι γραμματείς συγκεντρώνουν τις προτάσεις, τις τοποθετούν στο τοίχο και τις εισάγουν για συζήτηση στην ολομέλεια. Ο πρόεδρος διευθύνει τη συζήτηση. Συζητούν με επιχειρήματα κάθε πρόταση, προτείνουν τυχόν αλλαγές, και την ψηφίζουν. Η επιτροπή ψηφοφορίας καταγράφει τις ψήφους για κάθε πρόταση. Αν υπάρχουν σε κάποιες προτάσεις διαφωνίες, τις συζητούν ξανά. Προσπαθούν να βρουν διατυπώσεις κοινά αποδεκτές.

Βήμα 3ο

Καταγράφουν τους κανόνες, προσπαθώντας, σε όσες περιπτώσεις είναι δυνατόν, οι προτάσεις να είναι θετικές. Δηλαδή, προσέχουμε, κάνουμε, μιλάμε ήρεμα... και όχι δεν μιλάμε, δεν κάνουμε, δεν φωνάζουμε κ.λπ. Υπογράφουν και, για επισημοποίηση, βάζουν το δακτυλικό τους αποτύπωμα, χρησιμοποιώντας ταμπόν σφραγίδας ή δαχτυλομπογιά.

Ο συνταγματικός χάρτης της τάξης παραμένει κρεμασμένος στον τοίχο σε όλη τη διάρκεια της χρονιάς.

Ο κανονισμός ισχύει και για τον/την εκπαιδευτικό της τάξης που συνυπογράφει και οφείλει και αυτός να σέβεται και να ακολουθεί τους κανόνες της τάξης.

Όλα τα μέλη της σχολικής ομάδας είναι εγγυητές της τήρησης του συντάγματος της τάξης. Σε περίπτωση παραβίασης, ζητούν από τον «ξεχασιάρη» να διαβάσει δυνατά το άρθρο που τον αφορά.

Βήμα 4ο

Αν υπάρχουν κανόνες που δημιουργούν προβλήματα, τα παιδιά που το διαπιστώνουν μπορούν να ζητήσουν την αναθεώρησή τους με τον τρόπο που περιγράφεται στο II.

Αν διαπιστώσει κάποιο παιδί ότι κάποια άδικη κατάσταση που προκύπτει στο σχολείο δεν καλύπτεται από τον συνταγματικό χάρτη της τάξης, μπορεί να εισηγηθεί τροποποίηση και προσθήκη νέου κανόνα. Για αν γίνει αποδεκτός ο νέος κανόνας, ακολουθείται η διαδικασία που περιγράφεται παραπάνω.

Με τα παιδιά των τάξεων Ε΄ και Στ΄, που διδάσκονται Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή, υπενθυμίζεται και συζητείται η έννοια του Συντάγματος.

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική.

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

Εναλλακτικό Εργαστήριο: Οι κανόνες του παιχνιδιού

Αν η τάξη έχει ήδη συμβόλαιο, προτείνεται εναλλακτικά στο εργαστήριο «Ο Συνταγματικός χάρτης της τάξης»

Άξονες: κανόνες και δίκαιο, ισότητα, ισονομία, σεβασμός του άλλου

Στόχοι: Κατανόηση της αναγκαιότητας να υπάρχουν κανόνες σεβαστοί από όλους. Εισαγωγή στις δημοκρατικές διαδικασίες. Υποστήριξη των αρχών της ισότητας, του σεβασμού των άλλων, της υπευθυνότητας, της δικαιοσύνης (Θεματική: συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες).

Διάρκεια: 2 ώρες

Περιγραφή

Βήμα 1ο

Τα παιδιά διαλέγουν ένα ομαδικό παιχνίδι ή άθλημα. Συζητούν για τους κανόνες του, τους καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου και συμφωνούν ότι τους αποδέχονται. Προτείνεται να παίξουν το παιχνίδι για σύντομο διάστημα (5').

Στη συνέχεια συζητούν τα ερωτήματα που ακολουθούν:

- Τι θα συνέβαινε αν δεν ήξεραν τους κανόνες; Σε τι βοηθούν οι κανόνες στο παιχνίδι; Τι θα συνέβαινε αν δεν υπήρχαν κανόνες;
- Τι συμβαίνει αν κάποιος δεν παίρνει υπόψη του τους άλλους παίκτες;
- Τι συμβαίνει αν κάποιος παραβιάζει τους κανόνες; Τους έχει συμβεί; Τι αισθάνθηκαν; Πώς αντέδρασαν;

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός προσαρμόζει τους κανόνες έτσι ώστε να ευνοούνται συγκεκριμένες, διαφορετικές κάθε φορά, ομάδες παιδιών. Για παράδειγμα, να έχουν δικαίωμα για δεύτερη προσπάθεια μόνο όσοι

έχουν κατσαρά μαλλιά ή να μετρούν διπλά οι πόντοι των παιδιών που φορούν κάτι κίτρινο κοκ. Αφού δοκιμάσουν 2-3 ή και περισσότερες αλλαγές κανόνων, συζητούν πώς τους φάνηκε η εμπειρία.

Εναλλακτικά, συζητούν πώς θα τους φαινόταν αν μια ομάδα παιδιών συμφωνήσει και επιβάλει νέους κανόνες γιατί τους ταιριάζουν καλύτερα. (Για παράδειγμα, αν η ομάδα των ψηλών παιδιών προσαρμόσει τους κανόνες έτσι ώστε να κερδίζουν εύκολα λόγω ύψους.)

Κατόπιν συζητούν:

- Ήταν δίκαιοι οι κανόνες;
- Πώς τους φαίνεται να αποφασίζει ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων ποιοι είναι οι κανόνες, ή να τους αλλάζει χωρίς να λάβει υπόψη όλα τα μέλη της ομάδας;
- Αν σε κάποιον δεν αρέσουν οι κανόνες, μπορεί να τους αλλάξει;
- Πώς μπορούν να αλλάξουν τους κανόνες αν τους θεωρούν άδικους;

Βήμα 3ο

Δημιουργούν ένα δικό τους παιχνίδι και θέτουν τους κανόνες του.

- Ποια κριτήρια βάζουν για να είναι δίκαιοι για όλους οι κανόνες του παιχνιδιού;
- Τι σκέφτονται να κάνουν αν κάποιος παίκτης τους παραβεί;
- Μήπως είναι δίκαιο να ξέρει από την αρχή κάθε παίκτης τις συνέπειες της «παραβάσης»;

Βήμα 4ο

Ακολουθεί συζήτηση γενίκευσης:

- Εκτός από τα παιχνίδια, σε ποιες άλλες περιπτώσεις χρειάζονται κανόνες; Τα παιδιά καταγράφουν σε χαρτί του μέτρου.
- Γιατί να θέτουμε κανόνες; Γιατί να τηρούμε κανόνες; Τα παιδιά αναπτύσσουν επιχειρήματα.

Μια παρόμοια δραστηριότητα με τίτλο «Τι είδους κανόνες χρειάζονται για να μαθαίνουμε, να ζούμε και να παίζουμε μαζί στο σχολείο;», στο Gollob, Rolf and Weidinger, Wiltrud, *Μεγαλώνουμε δημοκρατικά*, Εκδόσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης, Διαθέσιμο στο <https://www.living-democracy.com/el/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>

Προέκταση για Δ΄ ως Στ΄ Δημοτικού: *To fair play*

Το fair play είναι όρος που χρησιμοποιείται τα τελευταία χρόνια στον αθλητισμό και αντιστοιχεί στο αρχαίο «Ευ αγωνίζεσθαι». Πρόκειται για μια ενέργεια, κατά τη διάρκεια ενός αθλητικού γεγονότος, που έχει σκοπό να διορθώσει μια αδικία, μια ξαφνική ανισορροπία στη δύναμη των αντιπάλων, όπως για παράδειγμα ένας τραυματισμός που δημιουργεί αριθμητικό πλεονέκτημα στη μία ομάδα. Τις περισσότερες φορές δεν υπάρχει παραβίαση των κανόνων, αλλά η ανάγκη και απόφαση των ίδιων αθλητών και αθλητριών να αποκαταστήσουν τους ίσους όρους, τη δικαιοσύνη. Μια απόφαση που δείχνει τον σεβασμό τους στους αντιπάλους και την πίστη τους στην άμιλλα.

Παραδείγματα:

Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του 1936 στο Βερολίνο, ο 23χρονος Αμερικανός Τζέσε Όουενς είχε κατακτήσει το χρυσό μετάλλιο στα 100 μέτρα. Ο Αδόλφος Χίτλερ είχε αποχωρήσει από το στάδιο, φανερά εκνευρισμένος. Την επομένη, σειρά είχε το αγώνισμα του μήκους. Ο Όουενς δεν βρίσκεται σε καλή κατάσταση στον πρωινό προκριματικό, κάνοντας δύο άκυρες προσπάθειες και βρίσκεται ένα βήμα πριν τον αποκλεισμό του. Στην ύστατη προσπάθεια του βρίσκει έναν ανέλπιστο σύμμαχο. Ο 23χρονος Γερμανός, Λουτζ Λονγκ, η μεγάλη ελπίδα των συμπατριωτών του για την πρώτη θέση, συμβουλεύει τον Όουενς για την ακριβή θέση, στην οποία πρέπει να πατήσει πίσω από την βαλβίδα για να μη ρισκάρει. Ο Αμερικανός περνάει εύκολα στον τελικό και την επόμενη ημέρα γίνεται μεγάλη μάχη. Ύστερα από σκληρή μονομαχία, ο Τζέσε Όουενς με άλμα στα 8,06 αφήνει πίσω του τον Λόνγκ, ο οποίος έφτασε μέχρι τα 7,87 και κερδίζει το χρυσό μετάλλιο. Ο Γερμανός είναι ο πρώτος, ο οποίος τρέχει να αγκαλιάσει τον μεγάλο νικητή.

Ήθελε πολύ κουράγιο από αυτόν για να το κάνει μπροστά στον Χίτλερ. Όλα μου τα μετάλλια και τα κύπελλα δεν μετράνε καθόλου μπροστά στην 24 καρατίων φίλια που ένωσα για τον Λονγκ εκείνη τη στιγμή” δήλωσε ο Όουενς. Η στιγμή αυτή έχει μείνει στην ιστορία για την συναδελφικότητα των δύο αθλητών, ειδικά σε εκείνη την τόσο δύσκολη εποχή.

Στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Ρίο Ντε Τζανέιρο, το 2016, η Νίκι Χάμπλιν από τη Νέα Ζηλανδία και η Άμπι Ντ' Αγκοστίνιο από τις ΗΠΑ αγωνίζονταν στα 5.000 μ. διεκδικώντας θέση στην εξάδα. Στη μέση της διαδρομής η αθλήτρια από τη Νέα Ζηλανδία έχασε την ισορροπία της, παρασύροντας και την Αμερικανίδα. Η Ντ' Αγκοστίνιο βοήθησε την Χάμπλιν να σηκωθεί, όμως, ο τραυματισμός της πρώτης αποδείχθηκε σοβαρότερος. Τότε, η αθλήτρια από την Αμερική έδωσε το χέρι της, βοηθώντας την

συναθλήτρια της να τερματίσει. Η Ντ' Αγκοστίνο γνώρισε την αποθέωση από όλο το στάδιο και έδωσε το καλό παράδειγμα σε ολόκληρο τον κόσμο.

Πηγή: Οι μεγαλύτερες στιγμές fair play στην ιστορία του αθλητισμού, *sport24.gr*. Ανακτήθηκε στις 27/2/2019 από τον διαδικτυακό τοπό: <https://www.sport24.gr/sthles/oi-megalyteres-stigmes-fair-play-stin-istoria-toy-athlismoy.8847980.html>

- Τα παιδιά διαβάζουν τα αποσπάσματα από το άρθρο και το συζητούν. Τι θα έκαναν σε παρόμοια περίπτωση, αν μάλιστα τους περίμενε μια τόσο μεγάλη διάκριση; Μπορούν να σκεφτούν ανάλογες περιπτώσεις στον αθλητισμό; Στα δικά τους παιχνίδια, έχουν εκμεταλλευτεί αδυναμία του αντιπάλου; Ποιο θα ήταν το fair play στη δική τους περίπτωση;
- Εκτός από τον αθλητισμό, θα μπορούσε να εφαρμοστεί το fair play σε άλλες περιπτώσεις; Στο σχολείο; στην δουλειά;
- Διάδρομος συνείδησης: Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να σταματήσει τη δεύτερη ιστορία στο σημείο της πτώσης της αθλήτριας και να δώσει στα παιδιά δύο εκδοχές: την πραγματική και την αντίθετή της, «η Αμερικανίδα αθλήτρια ξαναμπαίνει στην κούρσα και τερματίζει έκτη». Ζητά από ένα παιδί να βγει έξω, παίρνοντας τον ρόλο της Ντ' Αγκοστίνο. Χωρίζει τα παιδιά σε δύο ομάδες. Κάθε ομάδα αναλαμβάνει να υπερασπιστεί από μία εκδοχή, με σύντομες φράσεις ή λέξεις και προετοιμάζεται για 5-7'. Ενδεικτικά: «Μόνο η νίκη έχει σημασία» «θα τα καταφέρεις να έρθεις πρώτη», «το σημαντικό είναι να λάβετε κι οι δυο μέρος» «είναι άδικο για τη Χάμπλιν» κοκ. Στη συνέχεια οι δύο ομάδες παρατάσσονται φτιάχνοντας έναν διάδρομο. Το παιδί που είχε μείνει εκτός, διασχίζει αργά τον διάδρομο και ακούει τις αντικρουόμενες σκέψεις της «συνείδησής του». Τι θα αποφασίσει;

4^ο Εργαστήριο: Τι θα άλλαζα; Είμαι αρκετά μεγάλος/η ώστε...

Άξονες: υπευθυνότητα, συνεργασία, στρατηγικός σχεδιασμός

Στόχοι: Η υποκίνηση του ενδιαφέροντος για τον δημόσιο χώρο, για τη βελτίωση των συνθηκών (περιβαλλοντικών, διαβίωσης, έκφρασης) της κοινότητας, η καλλιέργεια δεξιοτήτων υπευθυνότητας, συνεργασίας, ανάληψης πρωτοβουλιών, στρατηγικού σχεδιασμού.

Διάρκεια: 2-3 ώρες. Αξιοποίηση και εξωδιδακτικού χρόνου.

Υλικά/μέσα: Χαρτί του μέτρου, φωτοτυπίες του πίνακα της δραστηριότητας (ακολουθεί), εκτυπώσεις σύντομων και απλών άρθρων από την επικαιρότητα

Συνεργασίες: προαιρετικά, οικογένεια, δήμος, εκπρόσωπος ΜΜΕ, εκπρόσωπος ΜΚΟ

Περιγραφή

Τα παιδιά παρατηρούν το κοντινό τους περιβάλλον, καταγράφουν τα κακώς κείμενα του δημόσιου χώρου, όσα θεωρούν ότι μπορούν να αλλάξουν ή να βελτιωθούν, προτείνουν αλλαγές και σχεδιάζουν πραγματοποιήσιμες δράσεις. Στη συνέχεια αναζητούν εταίρους για την πραγματοποίηση των προτάσεών τους. Επιδιώκεται τα παιδιά, ως πολίτες που έρχονται σε επαφή με τον δημόσιο χώρο και τον χρησιμοποιούν, να ενδυναμωθούν ώστε να αποκτήσουν φωνή, να μάθουν τα βήματα για τη διεκδίκηση βελτιώσεων και, στον βαθμό που τους αναλογεί, να συμμετέχουν και να παρεμβαίνουν με υπευθυνότητα.

Βήμα 1ο

Ο κόσμος γύρω μου: από το σπίτι μου ως το σχολείο

α) Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τους/τις μαθητές/ήτριες να σκεφτούν κάτι που θα άλλαζαν και κάτι που δεν θα άλλαζαν απ' όσα βλέπουν από το παράθυρό τους, απ' όσα συναντούν στη διαδρομή τους μέχρι το σχολείο, καθώς και στους χώρους του σχολείου. Αναφέρει και ο/η ίδιος/α ένα δύο παραδείγματα από τη δική του διαδρομή ή τη γειτονιά του.

β) Καταγράφουν ατομικά, σε 2 στήλες, τι θα ήθελαν να αλλάξει και τι όχι, σύμφωνα με τον παρακάτω πίνακα. Μπορούν να κάνουν από μία έως τρεις καταγραφές. Μπορούν επίσης να φωτογραφίσουν τις επιλογές τους. Καλό είναι ο/η εκπαιδευτικός να αφήσει στους/τις μαθητές/ήτριες περιθώριο μερικών ημερών για να κάνουν τις καταγραφές τους. Στον πίνακα μπορούν να γράψουν, να ζωγραφίσουν, να κολλήσουν φωτογραφίες σχετικά με τα ευρήματά τους.

Τι θα αλλάζα;	Τι δεν θα αλλάζα;
Γιατί; Τι δεν μου αρέσει σε αυτό;	Γιατί; Τι μου αρέσει σε αυτό;
Τι θα πρότεινα να αλλάξει;	Τι θα πρότεινα για να γίνει ακόμα καλύτερο;

Βήμα 2ο

Θα αλλάζα...

Οι μαθητές/ήτριες ανακοινώνουν τα ευρήματά τους και αιτιολογούν τις επιλογές τους. Καταγράφονται όλα σε χαρτί του μέτρου χωρισμένου σε δύο στήλες (Τι δεν θα αλλάζα / Τι θα αλλάζα). Διαπιστώνουν αν υπάρχουν παρόμοιες καταγραφές. Ακολουθεί συζήτηση.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Ποιος είναι ο υπεύθυνος για την κατάσταση (καλή ή κακή) του χώρου; Τα ίδια τα παιδιά έχουν κάποια ευθύνη;
- Σε ποιον /ποιους θα πρέπει να απευθυνθούν για να γνωστοποιήσουν το πρόβλημα;
- Πώς θα μπορούσαν να πραγματοποιηθούν οι αλλαγές που προτείνουν;

- Τι μπορούν να κάνουν οι ίδιοι/ες ατομικά για να βελτιωθεί η κατάσταση; (προσωπική ευθύνη). Π.χ. να ποτίζουν τα παρτέρια, να φροντίζουν για την ανακύκλωση στο σπίτι, να επιστήσουν την προσοχή σε μια σπασμένη τραμπάλα κοκ.
- Νομίζουν ότι τα προβλήματα που εντόπισαν συμβαίνουν μόνο στη γειτονιά τους; Έχουν κάποιες πληροφορίες για άλλες περιοχές;

Βήμα 3ο

Τι έκαναν άλλα σχολεία

Ο/η εκπαιδευτικός τους δείχνει παραδείγματα από δράσεις σχολείων και να συζητούν τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία.

Ενδεικτικά:

- Αυτοσχέδιες ταΐστρες πουλιών από τα νήπια, 1ο Νηπιαγωγείο Περάματος. Πρόγραμμα Νοιάζομαι και Δρω. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2020/02/06/aytoschedies-ta-stres-poylion-apo-ta-n/>
- Συνάντηση με τον Δήμαρχο και κατάθεση της πρότασης των παιδιών για την αυλή του σχολείου, 2^ο και 3^ο Πειραματικά Νηπιαγωγεία Θεσσαλονίκης Πρόγραμμα Νοιάζομαι και Δρω. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2020/06/26/synantisi-me-ton-dimarcho-kai-katathesi/>
- Ένα όμορφο πάρκο από το 1ο Δημοτικό Σχολείο Αστυπάλαιας. Πρόγραμμα Νοιάζομαι και Δρω. Διαθέσιμο στο <https://noiazomaikaidrw.gr/2016/04/27/ena-omorfo-parko-apo-to-1o-dimotiko-scholio-astipaleas/>

Τα παιδιά διαβάζουν και συζητούν την περίπτωση που ακολουθεί είτε ως προέκταση, αν υπάρχει χρόνος, είτε ως παράδειγμα δράσης αντί των προηγούμενων προτάσεων. Επιδιώκεται να αναδειχθούν η συνεργασία και η δέσμευση σε ένα σκοπό ως στοιχεία της ενεργού πολιτεότητας.

Σταυρούπολη: Παιδιά έδωξαν παράπηγμα με αμίαντο και «υιοθέτησαν» τον χώρο ως πάρκο

Ολοκληρώνοντας καθημερινά τα μαθήματά τους, τα παιδιά του 6ου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης στη Θεσσαλονίκη κάνουν μια στάση στο διπλανό παρκάκι. Κάποιες φορές μαζεύουν φύλλα, άλλες ποτίζουν τα δέντρα ή δένουν τα μικρά κλαδιά που κινδυνεύουν να σπάσουν από τον αέρα, ενώ άλλες ...μαλώνουν κάποιον περαστικό που τόλμησε να πετάξει σκουπίδι στον χώρο τους. Οι μαθητές του 6ου Δημοτικού Σχολείου εδώ και χρόνια έχουν υιοθετήσει το πάρκο και δεν το έχουν

εγκαταλείπει ούτε στιγμή. Μάλιστα, το πήραν υπό την προστασία τους προτού γίνει χώρος πρασίνου, τότε που υπήρχε ένα παράπηγμα με επικίνδυνο αμίαντο και αποτελούσε στέκι περιθωριακών τις νύχτες. Η ιδέα ήρθε μέσα στο μάθημα της εκπαιδευτικού Ανατολής Αυγερινού, στη διάρκεια της ευέλικτης ζώνης και της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης. Τα παιδιά, τότε της Γ΄ τάξης, θέλησαν να κάνουν κάτι για να βοηθήσουν τη γειτονιά τους και αποφάσισαν, σε συνεργασία με τους εκπαιδευτικούς, τους Συλλόγους Γονέων και Κηδεμόνων, τους γείτονες αλλά και τον δήμο Παύλου Μελά να διώξουν το παράπηγμα και στη θέση του να φτιάξουν το δικό τους πάρκο. Το «Πάρκο του βου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης». «Δίπλα στο σχολείο είχαμε ένα παράπηγμα, που ήταν πρόβλημα και για τη γειτονιά. Σε συνεργασία με όλους τους εκπαιδευτικούς και ύστερα από παρότρυνση των παιδιών αποφασίσαμε να υιοθετήσουμε αυτό το κομμάτι. Σκεφτήκαμε ότι ήταν μια καλή ευκαιρία για τους μαθητές να έρθουν σε επαφή με τη φύση, να μπορέσουν να αγαπήσουν τη γειτονιά τους, να την προστατέψουν και να δώσουν τα απογεύματα στους γονείς και τους περαστικούς ένα χώρο ευχάριστο σε ένα αστικό περιβάλλον», είπε στο ΑΠΕ–ΜΠΕ η δασκάλα κ. Αυγερινού. Ο δήμος «έτρεξε» τις διαδικασίες ώστε να καταφέρει να ξεπεράσει τα γραφειοκρατικά εμπόδια, να απομακρυνθεί ο αμίαντος και το παράπηγμα και ακολούθως να παραχωρηθεί με ασφάλεια ο χώρος στους μαθητές. Τα παιδιά τοποθέτησαν δέντρα, φύτεψαν λουλούδια, πήραν λάστιχα από γειτονικά βουλκανιζατέρ, που τα έβαψαν για να διαμορφώσουν το πάρκο. Μικροί υπερασπιστές του πρασίνου «Ουσιαστικά τα παιδιά υιοθέτησαν το πρόβλημα, προτού υιοθετήσουν το πάρκο και καταφέραμε όλοι μαζί να δώσουμε λύση. Να ξηλωθεί το παράπηγμα με αμίαντο και να προχωρήσουν οι προτάσεις των μαθητών για το πώς θα αξιοποιηθεί ο χώρος προς όφελος όλης της γειτονιάς», πρόσθεσε, από την πλευρά του, ο αντιδήμαρχος Περιβάλλοντος του δήμου Παύλου Μελά, Σάκης Λαζαρίδης. Τα παιδιά που κινήθηκαν αρχικά για να απομακρυνθεί το παράπηγμα έχουν αποφοιτήσει εδώ και χρόνια από το δημοτικό σχολείο. Ωστόσο, παρά το γεγονός ότι πηγαίνουν στο Λύκειο, εξακολουθούν να το επισκέπτονται και να το περιπολούν, όσο το επιτρέπουν οι υποχρεώσεις τους. Έχουν παραδώσει, όμως, σκυτάλη στα μικρότερα παιδιά, γνωρίζοντας πως δεν θα το εγκαταλείψουν. Η σχολική τροχονόμος και μέλος των Συλλόγων Γονέων και Κηδεμόνων του βου Δημοτικού Σχολείου Σταυρούπολης, Μάρθα Γελαστοπούλου, που περνάει αρκετή ώρα με τα παιδιά τονίζει πως «το ευχαριστιούνται, προσέχουν τα δέντρα και δίνουν συμβουλές πως δεν πρέπει να σπάμε τα κλαδιά τους», ενώ χάρη στη δική τους συμβολή «μία εστία μόλυνσης απομακρύνθηκε και κάτι ωραίο έγινε για όλη τη γειτονιά που το αγκάλιασε από την πρώτη στιγμή». Το παραπάνω πάρκο ήταν το πρώτο που υιοθετήθηκε στον δήμο Παύλου Μελά. Έκανε «ποδαρικό» σε ένα περιβαλλοντικό πρόγραμμα που ξεκίνησε η δημοτική αρχή και τελευταία τείνει να γίνει ευχάριστος «πονοκέφαλος» καθώς ολοένα και αυξάνεται ο αριθμός των πολιτών που επιθυμούν να φροντίζουν είτε έναν δημόσιο χώρο, είτε ένα δέντρο. Πηγή: ΑΠΕ / Α. Καρυπίδου» (Parallaxi Magazine, 2021)

Προτείνεται να παρακολουθήσουν το video *Μικροί υπερασπιστές του πράσινου* ANA-MPAwebTV, στο <https://www.youtube.com/watch?v=7QAWcTLDCjs&t=1s>

Βήμα 4ο

Ώρα για δράση

Στη συνέχεια επιλέγουν ένα από τα ζητήματα που κατέγραψαν και που θα ήθελαν ως ομάδα να βελτιώσουν. Με κριτήριο το εφικτό της πρότασης, οργανώνουν μια δράση γι' αυτό.

Ενδεικτικά: Ετοιμάζουν ενημερωτική αφίσα. Παρουσιάζουν το σχέδιό τους σε συγκέντρωση γονέων. Ενημερώνουν άλλες τάξεις. Οργανώνουν, σε συνεννόηση με τον/την Διευθυντή/ύντρια του σχολείου ή τον δήμο ή κάποια ΜΚΟ, τη δράση τους.

Προκειμένου να οργανώσουν καλύτερα τη δράση τους, καταγράφουν:

- Τι μπορεί να αναλάβει κάθε παιδί, σύμφωνα με τα ενδιαφέροντά του και αυτά που του αρέσει να κάνει. Σε τι μπορούν να δεσμευτούν. Ποιες είναι δηλαδή οι δυνάμεις τους.
- Τι μπορούν να κάνουν ως ομάδα;
- Ποιες δραστηριότητες θα κάνουν κατά σειρά και ποια παιδιά είναι υπεύθυνα για την οργάνωση της καθεμιάς.
- Ποιοι μπορεί να είναι οι σύμμαχοί τους; Πώς θα τους πείσουν να συνεργαστούν; Από πού μπορούν να ζητήσουν βοήθεια και τι είδους (γονείς, εκπαιδευτικοί, φίλοι, γείτονες, δήμος, οργανώσεις κλπ).
- Πώς θα δημοσιοποιήσουν το πρόβλημα και τις δραστηριότητές τους;
- Ποιες δυσκολίες βλέπουν; Ποιες μπορεί να έχουν στο μέλλον; Πώς θα μπορούσαν να τις ξεπεράσουν;
- Ποιες ευκαιρίες για την ενίσχυση της πρωτοβουλίας θα μπορούσαν να αξιοποιήσουν;
- Από ποιους (ή ποιες περιστάσεις) μπορεί να κινδυνέψει η πρωτοβουλία τους;

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική.

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

5^ο Εργαστήριο: Για το καλό της κοινότητας

Άξονες: δημοκρατία, κοινό συμφέρον, πρωτοβουλία

Στόχοι: Η ανάπτυξη επιχειρημάτων (λειτουργία πειθούς), η πραγμάτευση της φράσης «κοινό καλό», η διαμόρφωση της οπτικής του ευρύτερου πλαισίου, η καλλιέργεια υπεύθυνης στάσης, η ανάληψη πρωτοβουλιών, η ανάπτυξη έθους δημοκρατικών διαδικασιών

Διάρκεια: 2-3 ώρες

Υλικά/μέσα: Χαρτί του μέτρου, φωτογραφίες από άδεια οικόπεδα και από χώρους που έχουν αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, όπως δημοτικά αθλητικά κέντρα, παιδικοί σταθμοί, πάρκα και σχετικά κείμενα... Ενδεικτικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις με φωτογραφίες και κείμενα (παρατίθενται στη συνέχεια).

Περιγραφή δραστηριότητας

Τα παιδιά καλούνται, σε μια υποθετική κατάσταση, να πάρουν αποφάσεις, λαμβάνοντας υπόψη το κοινό καλό και όχι το ατομικό ή μικρο-τοπικό συμφέρον. Συγχρόνως προβάλλεται ένα μοντέλο συμμετοχικής δημοκρατίας που στηρίζεται σε διάλογο και συναινετικές αποφάσεις.

Βήμα 1ο

Παρουσιάζεται στα παιδιά η υπόθεση και οι προτάσεις διαφόρων ομάδων πολιτών.

Η υπόθεση

Στη γειτονιά σου υπάρχει ένα μεγάλο οικόπεδο, που ο Δήμος, μετά από πολλούς αγώνες, κατάφερε να αποκτήσει. Το οικόπεδο έχει έκταση όση οκτώ μεγάλες πολυκατοικίες μαζί.

Όσοι μένουν στη γειτονιά του οικοπέδου, αλλά και αυτοί που μένουν πιο μακριά, διατυπώνουν σκέψεις για το μέλλον του οικοπέδου. Ο δήμαρχος κάλεσε τους δημότες να καταθέσουν τις απόψεις τους και να μπουν σε διάλογο, ώστε να επιλέξουν οι ίδιοι, με κριτήριο το κοινό καλό.

Οι προτάσεις των κατοίκων του δήμου:

1. Οι κάτοικοι της γειτονιάς γύρω από το οικόπεδο ζητούν να φυτευτούν πολλά δέντρα, να γίνει ένα μικρό άλσος, γιατί η γειτονιά δεν έχει πράσινο. Θα μπορούν να όλοι κάνουν βόλτες και τα παιδιά να παίζουν στη φύση.

2. Οι κάτοικοι της λεωφόρου και οδών που βρίσκονται σε κοντινή απόσταση, αλλά και καταστηματάρχες της αγοράς, ζητούν να κατασκευαστεί πολυώροφο πάρκινγκ όπου η στάθμευση και φύλαξη των αυτοκινήτων θα παρέχεται δωρεάν για τους κατοίκους του Δήμου, ώστε να ελευθερωθούν οι πεζόδρομοι από το παράνομο παρκάρισμα και τα αυτοκίνητα να είναι ασφαλή. Πρότειναν η περίμετρος να φυτευτεί με δέντρα. Θέση στο πάρκινγκ θα μπορούν να έχουν οι επισκέπτες της περιοχής από άλλους δήμους, πληρώνοντας χαμηλή τιμή. Έτσι ο Δήμος θα έχει κάποια έσοδα.

3. Δύο πολύ δραστήριες εθελοντικές ομάδες του Δήμου πρότειναν το οικόπεδο να γίνει δημοτικός λαχανόκηπος για την παραγωγή βιολογικών λαχανικών και φρούτων. Θα απασχολούνται άνεργοι και συνταξιούχοι, θα μπορούν να τον επισκέπτονται σχολικές ομάδες και τα προϊόντα θα μοιράζονται σε όσους έχουν ανάγκη.

4. Πολλοί εργαζόμενοι κάτοικοι, αφού επεσήμαναν την έλλειψη θέσεων στους λίγους παιδικούς σταθμούς του Δήμου, ζήτησαν να κτιστεί στο οικόπεδο ένας σύγχρονος παιδικός σταθμός για τα παιδιά των εργαζομένων, δωρεάν για τους δημότες. Εκεί θα μπορούν να εμπιστεύονται με ασφάλεια τα μικρά παιδιά τους κατά τον χρόνο της εργασίας τους.

5. Κάτοικοι από όλες τις γειτονιές του Δήμου επεσήμαναν την έλλειψη ενός σύγχρονου αθλητικού κέντρου. Ζήτησαν να κτιστεί στο οικόπεδο ένα αθλητικό κέντρο με κλειστούς και ανοικτούς χώρους, καθώς και πισίνα, για όλους, μικρούς και μεγάλους. Να δημιουργηθεί και έναν κυλικείο για να έχει ο Δήμος έσοδα.

Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να χρησιμοποιεί για τη δραστηριότητα όλες τις προτάσεις ή μέρος τους (ανάλογα με τον αριθμό των μαθητών/τριών της τάξης) ή να ετοιμάσεις άλλες. Σημείωση: Στα νηπιαγωγεία και τις Α΄ και Β΄ τάξεις προτείνεται να δοθούν λιγότερες και πιο σύντομες προτάσεις αξιοποίησης του οικοπέδου

Για την προετοιμασία, προκειμένου οι μαθητές/ήτριες να γνωρίζουν αξιοποιήσιμες χώρων όπως αυτές που περιγράφονται στο σενάριο, καλό είναι να έχει τυπώσει ή να δείχνει στον Η/Υ φωτογραφίες από άδεια οικόπεδα, από χώρους που έχουν αξιοποιηθεί με ποικίλους τρόπους, καθώς και σύντομα σχετικά κείμενα τα οποία διαβάζουν.

Ενδεικτικά:

- [Δημοτικός λαχανόκηπος στο Αγρίνιο,](#)
- [Δημοτικό πάρκινγκ στα Χανιά,](#)
- [Δημοτικός Παιδικός Σταθμός στη Γλυφάδα Αττικής \(https://www.notia.gr/2017/05/dimos-glyfadas-ena-paramythenio-chorio-o-neos-pedikos-stathmos-ikones/\),](https://www.notia.gr/2017/05/dimos-glyfadas-ena-paramythenio-chorio-o-neos-pedikos-stathmos-ikones/)
- [Πάρκο τσέπης στην Κυψέλη \(Αθήνα\) https://www.huffingtonpost.gr/entry/ena-parko-tsepes-sten-ano-kepsela-to-protosten-pole-apo-ton-demo-athenaion-gr_5f229ef1c5b6a34284b70b52](https://www.huffingtonpost.gr/entry/ena-parko-tsepes-sten-ano-kepsela-to-protosten-pole-apo-ton-demo-athenaion-gr_5f229ef1c5b6a34284b70b52)

Βήμα 2ο

Αφού διαβάσουν τις προτάσεις για το οικόπεδο και κάνουν μια σύντομη συζήτηση, οι μαθητές/ήτριες χωρίζονται σε 5 ομάδες. Κάθε ομάδα εκπροσωπεί μία από τις παραπάνω πέντε κατηγορίες κατοίκων της περιοχής και της δίνεται η αντίστοιχη πρόταση την οποία θα πρέπει να επεξεργαστεί και να ετοιμάσει επιχειρήματα υπέρ της. Κάθε ομάδα διαλέγει τον εκπρόσωπό της και τον γραμματέα της για την παρουσίαση (Στα νηπιαγωγεία ρόλο γραμματέα έχει ο/η εκπαιδευτικός). Τα άλλα μέλη της κάθε ομάδας ετοιμάζουν πλακάτ για την υπεράσπιση της θέσης τους.

Στη συνέχεια τοποθετούνται 5 μεγάλα χαρτιά (χαρτί του μέτρου) στον τοίχο, καθένα με τον τίτλο μιας από τις προτάσεις. Ο εκπρόσωπος κάθε ομάδας παρουσιάζει τα επιχειρήματά τους στην ολομέλεια, παράλληλα ο γραμματέας γράφει τα επιχειρήματα σε αντίστοιχο χαρτί.

Ο εκπαιδευτικός ζητά από τους μαθητές/ήτριες να πουν αν τα επιχειρήματα που άκουσαν τους έκαναν να αλλάξουν άποψη. Επίσης, να πουν ιδέες για συνδυασμό προτάσεων (π.χ. παιδικός σταθμός και λαχανόκηπος) και να τις αιτιολογήσουν.

Σημείωση: Προτείνεται να συζητηθεί πώς στην Δημοκρατία της Αρχαίας Αθήνας ο διαχωρισμός των Αθηναίων πολιτών σε 10 φυλές προωθούσε την έννοια του κοινού συμφέροντος έναντι του τοπικού ή ταξικού. Βλ. Βλ. σχετικά στο έντυπο: Καρακίτσου, Β. *Αθήνα, η γέννηση ενός Δημόσιου χώρου*. ΥΠΠΟ. Διαθέσιμο στο <https://docplayer.gr/12305749-Vasiliki-karakitsoy-athina-i-gennisi-enos-dimosioy-horoy-ioros-eimi-tes-agoras.html>

<http://followodysseus.culture.gr/Portals/54/Material/Telika/Dimokratia/IGennisiEnosDimosiouXorou.pdf>

f. Στον ίδιο ιστότοπο, για την άσκηση της δημοκρατίας στην Αρχαία Αθήνα: «Τίς αγορεύειν βούλεται;» για μαθητές και εκπαιδευτικούς.

Βήμα 3ο

Τέλος οι μαθητές/ήτριες ψηφίζουν: κάθε παιδί ψηφίζει με μυστική ψηφοφορία τις 2 προτάσεις που πιστεύει ότι είναι για το καλό των περισσότερων.

Παραλλαγή

Ζητείται από τους/τις μαθητές/ήτριες να ετοιμάσουν δικές τους προτάσεις για το οικόπεδο του Δήμου με σύντομη αιτιολόγηση. Με ψηφοφορία επιλέγουν 4 ή 5 από τις προτάσεις. Στη συνέχεια μοιράζονται σε ομάδες τις προτάσεις και ακολουθεί η διαδικασία, όπως περιγράφηκε προηγουμένως.

Προέκταση (διάρκεια 2 ώρες)

Η δραστηριότητα υλοποιείται με αφορμή έναν υπάρχοντα χώρο στην γειτονιά του σχολείου (οικόπεδο, πλατεία, πάρκο...) ή και στο ίδιο το σχολείο (αυλή, μη χρησιμοποιούμενη αίθουσα, κενοί χώροι). Οι μαθητές/ήτριες καταθέτουν τεκμηριωμένες προτάσεις για την αξιοποίησή του. Μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας, όπως περιγράφεται παραπάνω, οι μαθητές/ήτριες σκέφτονται και ετοιμάζουν τρόπους δημοσιοποίησης της πρότασής τους.

- Φτιάχνουν σχέδιο ή απλή μακέτα του χώρου όπως προτείνουν να διαμορφωθεί. Συγκεντρώνουν στοιχεία (έρευνα, συνεντεύξεις, φωτογραφίες).
- Αποφασίζουν πώς θα ενημερώσουν το σχολείο και τη γειτονιά για την πρότασή τους (παρουσίαση, έκθεση, αφίσα, σχολική εφημερίδα κλπ.)
- Ετοιμάζουν επιστολή για τη δημοτική αρχή και τη στέλνουν.
- Αναζητούν τρόπους συνεργασίας με τη δημοτική αρχή και τον σύλλογο γονέων για τη βελτίωση του δημόσιου χώρου που επέλεξαν.

Επιπλέον πηγές και υλικό (ενδεικτικά) που προτείνεται να αξιοποιηθούν και αφορούν την πρωτοβουλία κατοίκων για βελτίωση δημόσιων χώρων:

- Ο [Μεσογειακός Κήπος](#) των Atenistas σε πολυσύχναστο σημείο του κέντρου της Αθήνας
- Επισκευές και ο καλλωπισμός σε [πάρκο των Ιωαννίνων](#) από τους Παγουρίστας, με πρόσκληση από τον Δήμο

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα;

Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική. Ενδεικτικά: Πρέπει να τους σκεφτόμαστε όλους, συμφωνία...

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

6° Εργαστήριο: Για να αλλάξουμε τον κόσμο

Άξονες: Ανθρώπινα δικαιώματα, δικαιώματα του παιδιού, πληροφόρηση, ανάληψη πρωτοβουλιών

Στόχοι: Αναγνώριση παραβιάσεων των δικαιωμάτων του ανθρώπου / του παιδιού. Συνειδητοποίηση της δύναμης των πολιτών κάθε ηλικίας να διεκδικούν δικαιώματα και να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες

Διάρκεια: 2-4 ώρες (ανάλογα με το βάθος που θα δοθεί)

Συνεργασίες: προαιρετικά, με φορείς της κοινωνίας των πολιτών, οργανώσεις, ΜΚΟ

Υλικά/μέσα: Η/Υ, φωτοτυπίες, χαρτί του μέτρου, 5 χαρτόνια και χρώματα ή μαρκαδόροι.

Περιγραφή

Στη δραστηριότητα αυτή οι μαθητές/ήτριες θα γνωρίσουν διαμαρτυρίες και κινήματα που ξεκίνησαν από πρωτοβουλίες παιδιών και πήραν υπερτοπικό ή και παγκόσμιο χαρακτήρα. Θα προσεγγίσουν την έννοια του ακτιβισμού και τη σχέση του με διεκδικήσεις που αφορούν ανθρώπινα δικαιώματα.

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός χωρίζει τα παιδιά σε πέντε ομάδες. Κάθε ομάδα μελετά μια από τις περιπτώσεις που ακολουθούν, βρίσκει στον χάρτη τη χώρα καταγωγής του παιδιού της περίπτωσης που έχει αναλάβει και ετοιμάζει παρουσίαση με όποιο τρόπο επιλέξει. Εναλλακτικά, δίνει ατομικά στα παιδιά να διαβάσουν ή παρουσιάζει ο/η ίδιος/α και τις πέντε περιπτώσεις.

Οι ιστορίες

Μαλάλα Γιουσαφζάι (γεννήθηκε το 1997)

Η Μαλάλα ζούσε στο βορειοδυτικό Πακιστάν. Όταν κατέλαβαν την εξουσία οι Ταλιμπάν (πολιτικό-θρησκευτικό κίνημα που αρνιόταν κάθε δικαίωμα στη γυναίκα), απαγόρευσαν στα κορίτσια να

πηγαίνουν στο σχολείο. Η Μαλάλα, στα 11 χρόνια της, άρχισε να γράφει σε μπλογκ για το δικαίωμα των κοριτσιών στη μόρφωση. Τα επόμενα χρόνια έδωσε συνεντεύξεις σε διάφορα μέσα, τόσο της χώρας της όσο και άλλων χωρών, στις οποίες υποστήριζε το δικαίωμα των κοριτσιών να πηγαίνουν στο σχολείο. Το 2012, στα δεκαπέντε της χρόνια, η Μαλάλα πυροβολήθηκε στο κεφάλι, ενώ ήταν μέσα στο σχολικό λεωφορείο. Έδωσε μεγάλη μάχη να κρατηθεί στη ζωή και μεταφέρθηκε σε νοσοκομείο στην Αγγλία. Μετά τη θεραπεία της, συνέχισε να μάχεται για το δικαίωμα των κοριτσιών στη μόρφωση. Το 2013 της απονεμήθηκε το Βραβείο Ζαχάρωφ και το 2014 το Νόμπελ Ειρήνης για τον αγώνα της για το δικαίωμα των κοριτσιών στην εκπαίδευση. Είναι η νεότερη κάτοχος βραβείου Νόμπελ στον κόσμο, το έλαβε σε ηλικία 17 ετών.

- Υπολογίζεται ότι 130 εκατομμύρια κορίτσια στον κόσμο δεν πηγαίνουν σχολείο.
- «Με λένε Μαλάλα», είναι το αυτοβιογραφικό βιβλίο που έγραψε σε συνεργασία με την Κριστίνα Λαμ (Εκδόσεις Πατάκη, 2014)

Πηγή: Μαλάλα. *Το 11χρονο κορίτσι – σύμβολο, που πυροβόλησαν οι Ταλιμπάν στο κεφάλι γιατί επέμενε να πηγαίνει σχολείο. Το διεθνές κύμα συμπαράστασης και το Νόμπελ Ειρήνης*. Μηχανή του Χρόνου. Στο <https://www.mixanitouxronou.gr/malala-to-11chrono-koritsi-symvolo-poy-pyrovolisano-oi-talimpan-sto-kefali/>

Ικμπάλ Μασίχ (1982-1995)

Ο Ικμπάλ από το Πακιστάν ήταν μόλις τεσσάρων ετών, όταν οι γονείς του τον έδωσαν σε έναν κατασκευαστή χαλιών, ως ενέχυρο, για να δανειστεί 600 ρουπίες (δώδεκα ευρώ). Για έξι χρόνια δούλευε 12-14 ώρες την ημέρα, φτιάχνοντας χαλιά, όπως και άλλα παιδιά, αλυσσοδεμένος για να μην δραπετεύσει. Δούλευαν σχεδόν στο σκοτάδι, για να μην χαλάσει το χρώμα των χαλιών από το φως. Τους έδιναν ελάχιστη τροφή, για να παραμείνουν μικρόσωμα, διότι τα μικρά δάκτυλα είναι καλύτερα για τη δουλειά. Σε ηλικία 10 ετών το έσκασε και πήγε στην αστυνομία. Το αφεντικό του όμως δωροδόκησε τους αστυνομικούς και έτσι ο Ικμπάλ υποχρεώθηκε να συνεχίσει να δουλεύει ως σκλάβος. Λίγους μήνες αργότερα κατάφερε να δραπετεύσει ξανά. Αυτή τη φορά κατέφυγε στο *Απελευθερωτικό Μέτωπο του Πακιστάν για την Εκμετάλλευση της Παιδικής Εργασίας*. Ο Ικμπάλ γύριζε το Πακιστάν κάνοντας εκστρατεία εναντίον της βιομηχανίας παραγωγής χαλιών. Κατάφερε να κλείσουν κάποιες βιοτεχνίες χαλιών, να προστατευτούν αρκετά παιδιά και να πάνε σχολείο. Γι' αυτό δεχόταν πολλές απειλές για τη ζωή του, τις οποίες και αγνόησε. Ταξίδεψε και στο εξωτερικό ως πρέσβης όλων των παιδιών που

εξαναγκάζονται σε εργασία και δεν είχαν φωνή για να εκφραστούν. Στις ΗΠΑ επισκέφθηκε σχολεία και μίλησε στους μαθητές και τις μαθήτριες, ενώ, όταν ρωτήθηκε για ποιο λόγο να ξαναγυρίσει πίσω στην πατρίδα του όπου κινδύνευε, εκείνος απάντησε: «Πρέπει να τελειώσω αυτό που ξεκίνησα». Ο Ικμπάλ δολοφονήθηκε το 1995, σχεδόν 13 ετών, πιθανόν από τη λεγόμενη «μαφία των χαλιών». Τρεις μέρες μετά τη δολοφονία του, εκατοντάδες παιδιά διαδήλωσαν στους δρόμους της Ινδίας σε ένδειξη διαμαρτυρίας.

- Σήμερα στο Πακιστάν εξακολουθούν να υπάρχουν περίπου 75.000 σκλάβοι.
- Υπολογίζεται ότι περίπου 170 εκατομμύρια παιδιά δουλεύουν παγκοσμίως.
- Ο Φραντσέσκο Ντ' Αντάμο έγραψε το βιβλίο *Ικμπάλ, ένα παιδί ενάντια στην παιδική εργασία*

(εκδόσεις Πατάκη, 2005)

Πηγές: Ικμπάλ Μασίχ. Βικιπαίδεια. Στο

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%99%CE%BA%CE%BC%CF%80%CE%AC%CE%BB_%CE%9C%CE%B1%CE%83%CE%AF%CF%87

Ο μικρός ήρωας Ικμπάλ Μασίχ (7/5/2015). TVXS στο <https://tvxs.gr/news/paideia/o-mikros-iroas-ikmpal-masix-binteo>

Περισσότερα: *Iqbal's story*. The World's Children's Prize. Στο <https://worldschildrensprize.org/iqbalstory>

Γκρέτα Τούνμπεργκ (γεννήθηκε το 2003)

Η Γκρέτα Τούνμπεργκ σε διαδήλωση «Παρασκευές για το μέλλον», στο Βερολίνο στις 29-03-2019

Leonhard Lenz. Wikimedia, CC0. Στο <https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=77650287> (Ανακτήθηκε 5/6/2021)

Η Γκρέτα Τούνμπεργκ από τη Σουηδία έχει ξεκινήσει ένα κίνημα νέων για την καταπολέμηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη, ενάντια στις καταστροφικές περιβαλλοντικές συνέπειες της κλιματικής αλλαγής. Η δημόσια δράση της ξεκίνησε τον Αύγουστο του 2018: Διαμαρτυρόταν τακτικά για το κλίμα έξω από τη σουηδική Βουλή, στη Στοκχόλμη. Το γεγονός προσέλκυσε το ενδιαφέρον των μέσων ενημέρωσης παγκοσμίως. Τον Δεκέμβριο του 2018 ήταν βασική ομιλήτρια στη *Διάσκεψη Ηνωμένων Εθνών για την Κλιματική Αλλαγή* και τον Ιανουάριο του 2019 στο *Παγκόσμιο Οικονομικό Φόρουμ*, στην Ελβετία. Η Γκρέτα συνέχισε τις τακτικές διαμαρτυρίες έξω από το σουηδικό κοινοβούλιο κάθε Παρασκευή, μαζί με μια ομάδα νέων που διαρκώς μεγάλωνε. Σταδιακά οι διαμαρτυρίες εξελίχθηκαν σε μαζικές ειρηνικές διαδηλώσεις νέων, τόσο στη Σουηδία, όσο και στην Ευρώπη και όλο τον κόσμο (σε 170 χώρες). Μαθητές και μαθήτριες σχολείων από όλο τον κόσμο έλαβαν μέρος σε μαθητικές απεργίες ως διαμαρτυρία για την κλιματική αλλαγή. Είναι οι «Παρασκευές για το μέλλον», ένα παγκόσμιο μαθητικό κίνημα στο οποίο συμμετέχουν νέοι και από την Ελλάδα.

Αυτό που παντού τονίζει η Γκρέτα Τούνμπεργκ είναι ότι η κλιματική αλλαγή θα έχει δυσανάλογη επίδραση στους νέους των οποίων το μέλλον θα επηρεαστεί σημαντικά.

Lenz, L. (14-12-2018), «Ακολουθήστε τη Γκρέτα! Απεργία για το κλίμα», Βερολίνο. Στο

<https://commons.wikimedia.org/w/index.php?curid=75934457>

Πηγή: Γκρέτα Τούνμπεργκ. Βικιπαιδεία. Στο

https://el.wikipedia.org/wiki/%CE%93%CE%BA%CF%81%CE%AD%CF%84%CE%B1_%CE%A4%CE%BF%CF%8D%CE%BD%CE%BC%CF%80%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%BA

Περισσότερα: «Πώς τολμάτε!» - Η παθιασμένη ομιλία της Γκρέτα Τούνμπεργκ στη Σύνοδο του ΟΗΕ για το Κλίμα (23.9.2019). *Lifo*. Στο <https://www.lifo.gr/now/world/pos-tolmate-i-pathiasmeni-omilia-tis-gkreta-toynmpergk-sti-synodo-toy-oie-gia-klima>

Φελίξ Φινκμπέινερ (γεννήθηκε το 1997)

Τον Ιανουάριο του 2007, όταν ο Φελίξ από τη Γερμανία παρουσίασε μια εργασία στην τάξη για την υπερθέρμανση του πλανήτη, στην οποία πρότεινε στους συμμαθητές και τις συμμαθήτριές του να φυτέψουν ένα εκατομμύριο δέντρα σε κάθε χώρα του κόσμου. Μαζί με πολλούς συμμαθητές του, λίγο αργότερα, ο Φελίξ φύτεψε ένα δέντρο και ξεκίνησε το Plant-for-the-Planet (Φύτεψε για τον Πλανήτη). Μετά από τρία χρόνια, η πρωτοβουλία των μαθητών/τριών φύτεψε το εκατοστό δέντρο της. Σε ηλικία 10 ετών ο Φελίξ μίλησε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και σε ηλικία 13 ετών στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Σήμερα διοικεί έναν διεθνή οργανισμό με 70.000 μέλη σε 67 χώρες. Ένα από τα έργα του οργανισμού είναι μαθήματα σε παιδιά μεταξύ 10 και 14 ετών για την υπερθέρμανση του πλανήτη και τη σημασία των δέντρων, αλλά και το πώς να οργανώνουν δράσεις για να συμβάλουν στην αντιμετώπιση της υπερθέρμανσης του πλανήτη. Ο οργανισμός συγκεντρώνει χρήματα και φυτεύει δέντρα σε πολλά μέρη του κόσμου. Τη πρωτοβουλία υιοθέτησε και προωθεί ο ΟΗΕ.

Περισσότερα στοιχεία και ο χάρτης των φυτεύσεων σε όλον τον κόσμο στον ιστότοπο της πρωτοβουλίας <https://www1.plant-for-the-planet.org/>

Νάντα Αλ-Αχντάλ (γεννήθηκε το 2002)

Η Νάντα ζει στην Υεμένη. Στη χώρα αυτή συνηθίζεται να παντρεύουν τα κορίτσια σε μικρή ηλικία για οικονομικούς λόγους. Δυο φορές κατάφερε η Νάντα να αποφύγει τον γάμο που της ετοίμασαν οι δικοί της. Μόλις 9 χρονών, φυλακίστηκε δέκα μέρες επειδή αρνήθηκε να παντρευτεί. Το 2013 η Νάντα ηχογράφησε ένα βίντεο και το ανέβασε στο YouTube παρουσιάζοντας την ιστορία και την εμπειρία της. Το βίντεο έγινε γρήγορα γνωστό, μεταφράστηκε σε 40 γλώσσες και τα διεθνή μέσα ενημέρωσης ασχολήθηκαν με την πρακτική του παιδικού γάμου στην Υεμένη. Η Νάντα με το βίντεό της και με σύμμαχο τη παγκόσμια κοινή γνώμη, κατάφερε να γίνει νόμος στην Υεμένη για να τιμωρείται όποιος εξαναγκάζει σε γάμο ανηλίκους κάτω των 18 ετών. Σήμερα συνεχίζει να αγωνίζεται για τα δικαιώματα των γυναικών στην πατρίδα της, για την ισότητα και προσπαθεί να αλλάξει τις πεποιθήσεις της κοινωνίας.

Πηγή: Al-Ahdal, Nada (12-8-2020). *A Story from Yemen: A Young Girl's Fight Against Child Marriage*. Wilson Center, στο <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/story-yemen-young-girls-fight-against-child-marriage>

Βήμα 2ο

Ο/η εκπαιδευτικός θέτει το ερώτημα: Τι μας αφηγούνται για τα ανθρώπινα δικαιώματα αυτές οι 5 δράσεις;

Για ποια δικαιώματα αγωνίζονταν και αγωνίζονται οι νέοι των παραπάνω περιπτώσεων; Πρόκειται για ένα δικαίωμα σε κάθε περίπτωση ή για συνδυασμό δικαιωμάτων; Με τη βοήθεια της α] «Μαθητικής έκδοσης της Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Παιδιού», Living democracy, διαθέσιμη στο <https://www.living-democracy.gr/textbooks/volume-5/part-3/documents-and-teaching-material-1/>, και β] της Διακήρυξης των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου, Διεθνής Αμνηστία, διαθέσιμη στο <https://www.amnesty.gr/universal-declaration-of-human-rights>, καταγράφουν τις σκέψεις τους και τις παρουσιάζουν. Αν τα παιδιά αναφέρονται στο κεντρικό δικαίωμα που θίγεται σε κάθε περίπτωση, ο /η εκπαιδευτικός τα βοηθά να σκεφτούν και άλλα δικαιώματα που συνδέονται με όσα κατέγραψαν, πχ τα δικαιώματα στην ελεύθερη έκφραση και στην ελευθερία γνώμης.

Σε χαρτί του μέτρου γράφουν το όνομα του παιδιού αγωνιστή σε απόσταση το ένα από το άλλο. Γύρω από το κάθε όνομα γράφουν τα δικαιώματα για τα οποία καθένα τους αγωνίστηκε και αγωνίζεται.

Σημείωση: Αν ο/η εκπαιδευτικός θέλει να αναφερθεί και σε άλλες πρωτοβουλιών παιδιών, μπορεί να βρει παραδείγματα στο *World Children's Day: 9 young leaders making a difference for children worldwide* (19/11/2019). Voices of Youth, Unicef, στο <https://www.voicesofyouth.org/blog/world-childrens-day-9-young-leaders-making-difference-children-worldwide>

Επίσης μπορεί να αναφερθεί στα παιδιά που έδρασαν στην Αντίσταση κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Βλ. σχετικά το Διδακτικό Σενάριο της Ιωάννας Δεκατρή «Τα παιδιά στην Κατοχή και την Αντίσταση». Η στην ιστοσελίδα Η Αθήνα ελεύθερη, Εκπαιδευτικό Υλικό, στο <http://freeathens44.org/wp-content/uploads/2015/10/7-%CE%A3%CE%95%CE%9D%CE%91%CE%A1%CE%99%CE%9F-%CE%A0%CE%91%CE%99%CE%94%CE%99%CE%91-%CE%9A%CE%91%CE%A4%CE%9F%CE%A7%CE%97.pdf>

Βήμα 3ο

Αναζητούν Διεθνείς Οργανισμούς, οργανώσεις, φορείς της κοινωνίας των πολιτών που μάχονται για την προάσπιση και εφαρμογή των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, με έμφαση σε αυτά που εντόπισαν από τις 5 ιστορίες, και γνωρίζουν τις δραστηριότητές τους.

Προτείνεται να έρθουν τα παιδιά σε άμεση επαφή με οργανώσεις και φορείς που δρουν για τα ανθρώπινα δικαιώματα/ δικαιώματα του παιδιού στην Ελλάδα. Αν οι φορείς έχουν εκπαιδευτικά προγράμματα, καλό είναι να συμμετάσχουν σε αυτά, επίσης να πάρουν μέρος σε τυχόν καμπάνιες του φορέα. Να καλέσουν εκπρόσωπο από κάποιο φορέα, να καταγράψουν ερωτήματα και να συζητήσουν μαζί του. Καλό είναι να θέσουν ερωτήματα για αντίστοιχα προβλήματα στην Ελλάδα.

Βήμα 4ο

Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες και, σε χαρτόνια δημιουργούν αφίσες αντλώντας έμπνευση από τα λόγια των νεαρών ακτιβιστών.

- Ικμπάλ: «Τα παιδιά πρέπει να έχουν μολύβια στα χέρια· όχι εργαλεία.»
- Μαλάλα: «Ένα παιδί, ένας δάσκαλος κι ένα βιβλίο μπορούν να αλλάξουν τον κόσμο.»
- Γκρέτα Τούνμπεργκ: «Είμαστε θυμωμένοι, είμαστε απογοητευμένοι και υπάρχει λόγος». «...Λέμε στους πολιτικούς ότι πρέπει να προστατέψουν το μέλλον και τις επόμενες γενιές».
- Φελίξ Φινκμπέινερ: [Το φύτεμα 1.000.000.000.000 δέντρων] «για πολλά από μας τα παιδιά είναι ζήτημα επιβίωσης. [...] Δεν μπορούμε να εμπιστευτούμε τους ενήλικες ότι θα σώσουν το μέλλον μας. Πρέπει να πάρουμε το μέλλον μας στα χέρια μας.»
- Νάντα Αλ-Αχντάλ: «Θα συνεχίσω να υψώνω τη φωνή μου γι' αυτόν τον σκοπό έως ότου ο λαός μου [...] να πιστέψει στις ικανότητες και την ισότητα κάθε γυναίκας τόσο στα δικαιώματα όσο και στα καθήκοντα, χωρίς διάκριση...»

Βήμα 5ο

Ακτιβισμός, τι είναι;

Αναζητούν τα κοινά στοιχεία στις 5 δράσεις. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τα παιδιά να τα εντοπίσουν: καταπάτηση δικαιωμάτων, αδυναμία ή αδιαφορία των αρχών για τη θεραπεία του κάθε προβλήματος, πρωτοβουλία, δράση, επιμονή, δημοσιότητα.

Ενδεικτικές ερωτήσεις

- Γιατί τα παιδιά αυτά πήραν πρωτοβουλία;
- Πώς νομίζετε ότι αισθάνονταν;
- Τι ήθελαν/ θέλουν να διορθώσουν;

- Σκέφτονταν τα παιδιά αυτά τον εαυτό τους μόνο;
- Πώς θα έπρεπε να είναι η πραγματικότητα; Ποιος θα έπρεπε να δώσει λύση στο πρόβλημα που απασχολεί/ απασχόλησε το καθένα από τα παιδιά;
- Σε κάθε περίπτωση, είναι μια σύντομη σε διάρκεια δράση;
- Πώς κατάφεραν να κάνουν γνωστό το πρόβλημα για τη λύση του οποίου αγωνίζονται; Είναι κάτι σημαντικό για τον αγώνα τους;

Αφού καταλήξουν, μέσα από τις απαντήσεις και τη συζήτηση, στα βασικά κοινά χαρακτηριστικά των περιπτώσεων που μελέτησαν, ο/η εκπαιδευτικός τους αναφέρει τον όρο «ακτιβισμός» και συνθέτει μαζί τους έναν ορισμό του.

Βήμα 6ο

Συζητούν αν έχουν πάρει μέρος σε κάποια δράση ακτιβισμού και ποια ήταν. Επίσης αν γνωρίζουν παρόμοιες δράσεις – πρωτοβουλίες πολιτών. Ο/η εκπαιδευτικός βοηθά τη συζήτηση με κάποια παραδείγματα. Ενδεικτικά, δράσεις κατοίκων για αναδιαμόρφωση πάρκου, κοινωνική κουζίνα, πρωτοβουλία των γονέων για βελτίωση της αυλής του σχολείου κ.α.

Προέκταση

Μια πρωτοβουλία νέων οδηγεί στο δικαστήριο 33 χώρες

Ο/η εκπαιδευτικός παρουσιάζει στα παιδιά την πρωτοβουλία των νέων από την Πορτογαλία που περιγράφεται στη συνέχεια. Τους εξηγεί τι είναι το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων.

- Συζητούν γιατί οδηγήθηκαν οι νέοι αυτοί σε μια τέτοια κίνηση. Δεν θα αρκούσαν οι διαμαρτυρίες, οι επιστολές, οι καμπάνιες; Τι διαφορετικό θα προκαλέσει μια δικαστική απόφαση από διεθνές δικαστήριο; Πώς κατάφεραν να κάνουν το θέμα διεθνές (όπως και είναι);
- Τα παιδιά σε ομάδες καταγράφουν και τεκμηριώνουν λόγους για τους οποίους θα μπορούσαν να πάρουν μια αντίστοιχη πρωτοβουλία: Ποια δικαιώματά τους θίγονται για τα οποία θα ήθελαν να προκαλέσουν μια δικαστική απόφαση υπέρ τους; Πώς θα μεθόδευαν τη δική τους πρωτοβουλία;

Έξι παιδιά και νέοι από την Πορτογαλία κάνουν δικαστικό αγώνα κατά 33 χωρών για την κλιματική αλλαγή

Οι ενάγοντες, ηλικίας μεταξύ 8 και 21 ετών, κατέθεσαν αγωγή στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων, στην οποία υποστηρίζουν ότι η ολιγωρία των κυβερνήσεων στο θέμα της κλιματικής αλλαγής απειλεί το μέλλον τους και θέτει σε κίνδυνο την σωματική και ψυχική τους υγεία. Οι έξι υποστηρίζουν επίσης ότι υφίστανται διακρίσεις, επειδή οι νέοι θα χρειαστεί να υποφέρουν περισσότερο από την κλιματική αλλαγή που αναμένεται να επιδεινωθεί με την πάροδο του χρόνου, Η αγωγή συμπεριλαμβάνει όλες τις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, επομένως και την Ελλάδα.

«Με τρομάζει να ξέρω ότι τα πρωτοφανή κύματα καύσωνα που βιώσαμε είναι μόνο η αρχή [...]. Με τόσο λίγο χρόνο που απομένει για να το σταματήσουμε αυτό, πρέπει να κάνουμε ό,τι μπορούμε για να αναγκάσουμε τις κυβερνήσεις να μας προστατέψουν σωστά», δήλωσε η Catarina Mota, μία από τους ενάγοντες, που ζει στην περιοχή της Leiria. Η αυτή ήταν από τις χειρότερα πληγείσες από τις τεράστιες πυρκαγιές του 2017 στην Πορτογαλία.

Σκαλιώνη, Δ. Κλιματική Αλλαγή: Αγωγή κατά 33 χωρών κατέθεσαν έξι παιδιά και νέοι από την Πορτογαλία. ΕΡΤ. Στο <https://www.ertnews.gr/eidiseis/diethni/evropi/klimatiki-allagi-agogi-kata-33-choron-katethesan-exi-paidia-kai-neoi-apo-tin-portogalia/>

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική. Ενδεικτικά: αδικία, εκμετάλλευση των παιδιών, προστασία...

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.

7^ο εργαστήριο: Ενεργός πολίτης, τι είναι;

Άξονες: συγκρότηση της έννοιας του ενεργού πολίτη, αξιολόγηση της κατανόησης των εννοιών

Στόχος: η κατανόηση της έννοιας «ενεργός πολίτης»

Διάρκεια: 2 διδακτικές ώρες

Υλικά/μέσα: Χαρτί του μέτρου, χαρτόνι, μαρκαδόροι

Περιγραφή

Επειδή η φράση *ενεργός πολίτης* είναι έννοια συμπεριληπτική και αφηρημένη, και δεν γίνεται εύκολα κατανοητή από τα μικρότερα παιδιά, επιχειρείται ο περιγραφικός ορισμός της και η κατανόησή της μέσα από τις διαστάσεις της που έχουν προσεγγιστεί αναλυτικά σε άλλες δραστηριότητες του υλικού. Επιπλέον, για τα μεγαλύτερα παιδιά του Δημοτικού (Ε' και Στ') που γνωρίζουν την έννοια του πολίτη από το διδακτικό αντικείμενο της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής, η δραστηριότητα δίνει τη δυνατότητα ανάλυσης και σύνθεσης.

Βήμα 1ο

Με την ολοκλήρωση της κάθε δραστηριότητας του υλικού αυτού, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες είχαν καταγράψει λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που τη χαρακτηρίζουν σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος.

Στο 7^ο εργαστήριο, ο/η εκπαιδευτικός και οι μαθητές/ήτριες διαβάζουν όσα έχουν γράψει στο χαρτί του μέτρου. Υπάρχουν λέξεις και φράσεις που επαναλαμβάνονται; Που μοιάζουν; Με τη βοήθεια του /της εκπαιδευτικού τις ομαδοποιούν. Προσπαθούν να περιγράψουν κάθε ομάδα λέξεων / φράσεων με μία πρόταση.

Ο/η εκπαιδευτικός, μέσα από τη συζήτηση και τις ομαδοποιήσεις αναδεικνύει τα χαρακτηριστικά και τις διαστάσεις της έννοιας του ενεργού πολίτη: υπογραμμίζει λέξεις από αυτές που χρησιμοποίησαν τα παιδιά, τα βοηθά να ανακαλύψουν συμπεριληπτικές λέξεις / φράσεις για όσα περιγράφουν, τους θυμίζει όσα έκανα στα εργαστήρια. Συζητούν επίσης τη σχέση της λέξης πολίτης με την πόλη, τον πολιτισμό, την πολιτική.

Ο/η εκπαιδευτικός εκ νέου θέτει το ερώτημα: Τώρα που ολοκλήρωσαν αυτόν το κύκλο, τι καταλαβαίνουν καλύτερα; Τι θα τους ενδιέφερε να κάνουν; Ποια δράση θα ήθελαν να αναλάβουν; Πώς

μπορούν να συμμετάσχουν / να αναλάβουν πρωτοβουλίες σε θέματα που αφορούν το σχολείο, την κοινότητα, τον κόσμο; Πώς το σχολείο, η κοινότητα, ο κόσμος συνδέονται;

- Οι διαστάσεις και τα χαρακτηριστικά της έννοιας του ενεργού πολίτη στα οποία δίνει έμφαση το παρόν υλικό αναγράφονται στην εισαγωγή.

Βήμα 2ο

Προτείνεται, στη συνέχεια, τα παιδιά να ετοιμάσουν σε χαρτόνι έναν πίνακα με τίτλο «Ο ενεργός πολίτης...» και από κάτω να συμπληρώσουν φράσεις, σύμφωνα με όσα συζήτησαν.

Προέκταση:

Τα παιδιά σε ομάδες, δημιουργούν comics με ήρωα έναν ενεργό πολίτη, αναπτύσσοντας στα καρέ τα χαρακτηριστικά του.

8^ο εργαστήριο: Συμβούλιο τάξης

Η δραστηριότητα προτείνεται να υλοποιείται σε τακτή βάση, ανεξάρτητα από θεματικό κύκλο.

Στόχος: Η άσκηση σε δημοκρατικές διαδικασίες και σε λήψη αποφάσεων μετά από διαβούλευση, η ειρηνική επίλυση συγκρούσεων, η επιδίωξη συναινέσεων.

Διάρκεια: 1 ώρα/εβδομάδα

Υλικά/μέσα: Χαρτί του μέτρου ή πίνακας ανακοινώσεων, ένα τετράδιο

Περιγραφή

Η δραστηριότητα είναι εβδομαδιαία και στηρίζεται στην παιδαγωγική του Σελεστίν Φρενέ.

Μια φορά την εβδομάδα, σε τακτό χρόνο (π.χ. 3^η διδακτική ώρα της Παρασκευής), συστηματικά, συγκαλείται το συμβούλιο της τάξης. Εκεί τα παιδιά συζητούν θέματα που τα απασχολούν στο σχολείο και τις λύσεις που προτείνουν. Θέματα όπως οι παραβιάσεις του συνταγματικού χάρτη της τάξης, παράπονα, σχεδιασμοί και αποφάσεις για δράσεις. Στο συμβούλιο τάξης θα σκεφτούν και θα μιλήσουν πάνω στα θέματα που απασχολούν τον κοινωνικό χώρο της τάξης. Κάθε διαμάχη, παράπονο, σύγκρουση μετατρέπεται σε λόγο με επιχειρήματα. Είναι μια διαδικασία τακτική, συμμετοχική, όπου όλοι έχουν λόγο και που καλλιεργεί τον διάλογο, τον αλληλοσεβασμό και το δημοκρατικό έθος. Μαθητές/ήτριες και εκπαιδευτικοί συμμετέχουν επί ίσοις όροις, με μία ατομική ψήφο. Όσα αποφασίζονται στο συμβούλιο πραγματοποιούνται, αρκεί να μην παραβαίνουν τις αρχές του συνταγματικού χάρτη της τάξης και να μην παραβιάζουν την ελευθερία και την αξιοπρέπεια των άλλων.

Διαδικασία

Στη διάρκεια όλης της εβδομάδας, τα παιδιά γράφουν σε χαρτί του μέτρου ή σε πίνακα που υπάρχει μόνιμα στην τάξη τις προτάσεις τους τα θέματα που θέλουν να εισάγουν στο Συμβούλιο. Δίπλα σε κάθε θέμα γράφουν το όνομά τους, αν θέλουν να μιλήσουν γι' αυτό στο Συμβούλιο. Οι μικρότεροι/ες που δεν ξέρουν ακόμα να γράφουν, υπαγορεύουν τα θέματα στον/την εκπαιδευτικό. Καλό είναι όλα τα παιδιά

να διαβάζουν τα θέματα πριν το Συμβούλιο, ώστε να προετοιμάζονται και να σκέφτονται τι απόφαση θα πάρουν και με ποια επιχειρήματα θα τη στηρίξουν.

Κάθε εβδομάδα ορίζονται πρόεδρος και γραμματέας του συμβουλίου, μετά από κλήρωση. Καλό είναι να περάσουν όλα τα παιδιά από αυτές τις θέσεις.

Από την αρχή της σχολικής χρονιάς, και με οδηγό τον συνταγματικό χάρτη της τάξης αλλά και όσα έχουν θέσει ως προϋποθέσεις αρμονικής συνύπαρξης, θεσπίζουν τους κανόνες του συμβουλίου. Συμφωνούν και τους υπογράφουν.

Σημαντικό είναι να περιλαμβάνονται οι κανόνες:

- Ακούω αυτήν/ον που μιλάει.
- Ζητάω τον λόγο.
- Δεν κοροϊδεύω, δεν ενοχλώ
- Δεν επαναλαμβάνω αλλού αυτά που άκουσα εδώ.
- Έχω την ελευθερία να λέω αυτά που σκέφτομαι, χωρίς όμως να προσβάλλω τους άλλους.

Λειτουργία

Τα παιδιά κάθονται σε κύκλο. Ο/η πρόεδρος κηρύσσει την έναρξη. Ψηφίζουν στην αρχή της διαδικασίας τα θέματα με τη σειρά που θέλουν να συζητηθούν με κριτήρια το επείγον ή το σοβαρό του θέματος. Αν τα θέματα προς συζήτηση είναι πολλά και δεν χωράνε στον προκαθορισμένο χρόνο, τα θέτει σε ψηφοφορία, ώστε να συζητήσουν αυτά που απασχολούν τους/τις περισσότερους/ες. Εναλλακτικά, ο/η πρόεδρος με τον/τη γραμματέα ετοιμάζουν ημερήσια διάταξη που διαβάζουν κατά την έναρξη και ακολουθούν τη σειρά των θεμάτων.

Ρόλος του /της προέδρου είναι να δίνει τον λόγο και να κρατάει χρόνο κατά τη συζήτηση. Μια κλεψύδρα, ορατή από όλα τα παιδιά, θα ήταν πολύ καλή λύση για την τήρηση του χρόνου. Ο γραμματέας κρατά πρακτικά και φροντίζει να καθαρογράψει τις αποφάσεις που τυχόν πήραν στο ειδικό τετράδιο (τετράδιο με τις αποφάσεις). Για τα μικρότερα παιδιά ο/η εκπαιδευτικός παίρνει τον ρόλο του βοηθού γραμματέα. Φροντίζει επίσης για την καλή κατάσταση του πίνακα ή του χαρτιού που γράφονται τα θέματα. Στις πρώτες συνεδριάσεις συμπροεδρεύει ο/η εκπαιδευτικός για να δώσει τον τόνο και να βοηθήσει τη διαδικασία.

Σημείωση: Καλό είναι να υπάρχουν τελετουργικές φράσεις, γιατί δίνουν στη διαδικασία έναν τελετουργικό χαρακτήρα, σοβαρότητα.

Ενδεικτικά:

- Το Συμβούλιο αρχίζει.
- Ποιος θα πάρει τον λόγο;
- «Τον λόγο έχει τώρα ο/η ...»
- Το συμβούλιο ολοκληρώθηκε.

Αποφάσεις παίρνονται με ανάταση χεριού, αφού συζητηθεί το αν η πρόταση είναι εφικτή και δεν προσβάλλει κάποιον.

Ο/η πρόεδρος φροντίζει να δίνει τον λόγο στα παιδιά που έχουν μιλήσει λιγότερο. Τα παιδιά που είναι «κατά» της πρότασης, παίρνουν τον λόγο για να εξηγήσουν γιατί και να προτείνουν μια καινούρια ιδέα.

Στο τέλος κάθε συνεδρίασης του Συμβουλίου, κληρώνεται ο/η επόμενος/η πρόεδρος καθώς και ο/η γραμματέας.

Αν υπάρχουν σε κάποιο θέμα, αντίθετες, τεκμηριωμένες γνώμες, καλό είναι να μην πάρουν άμεσα απόφαση, ώστε να έχουν χρόνο να σκεφτούν. Επαναφέρουν το θέμα στο επόμενο Συμβούλιο.

Στην περίπτωση που θα προκύψει κάποιο ιδιαίτερα επείγον και σημαντικό ζήτημα, τίθεται στην κρίση όλων αν θα πραγματοποιηθεί έκτακτο συμβούλιο στη διάρκεια διαλείμματος.

Συμπληρωματική Δραστηριότητα: Ο κόσμος άνω κάτω

Άξονες: Συνύπαρξη, αλλαγή οπτικής, προσαρμογή, διαπολιτισμικότητα

Η δραστηριότητα μπορεί να υλοποιηθεί συμπληρωματικά ή να αντικαταστήσει δραστηριότητα που ενδεχομένως μοιάζει με κάποια που έχει πραγματοποιηθεί σε άλλο κύκλο.

Στόχοι: Οι μαθητές και οι μαθήτριες να κατανοήσουν πώς η διαφορετική εστίαση μπορεί να αλλάξει την οπτική μας. Να μάθουν να βλέπουν και να ερευνούν πέρα από το συμβατικό και να αναγνωρίζουν την ισοτιμία των διαφορετικών απόψεων. Να καλλιεργηθεί η διαπολιτισμική τους ικανότητα.

Διάρκεια: 2 ώρες

Υλικά/μέσα: Η/Υ και μηχανήμα προβολής, χαρτί του μέτρου, ψαλίδι, εκτυπώσεις των χαρτών.

Πλαίσιο: Με την αξιοποίηση διαφορετικών παγκόσμιων χαρτών επιχειρείται να ξεκινήσει ένας προβληματισμός των παιδιών για όσα θεωρούν δεδομένα, σταθερά, βλέποντας κάτι οικείο από διαφορετική οπτική γωνία. Θα βιώσουν οπτικά τη συχνά αποπροσανατολιστική επίδραση του να βλέπουν τον οικείο χάρτη του κόσμου από διαφορετική οπτική γωνία. Επιδιώκεται να καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι **ο κόσμος είναι ένας, υπάρχουν όμως πολλοί τρόποι να τον δούμε**. Το να αναγνωρίζει κάποιος ότι υπάρχει και μια διαφορετική οπτική -ή πολλές διαφορετικές οπτικές- από αυτήν με την οποία βλέπεις τον κόσμο, αποτελεί διαπολιτισμική ικανότητα. Στις πολιτισμικά πολύμορφες κοινωνίες, όπως είναι οι σύγχρονες, η διαπολιτισμική ικανότητα εκλαμβάνεται από το *Πλαίσιο Αναφοράς του Συμβουλίου της Ευρώπης για τις ικανότητες που απαιτούνται για μια κουλτούρα δημοκρατίας* ως αναπόσπαστη συνιστώσα της δημοκρατικής ικανότητας και της ιδιότητας του πολίτη.

Ο Βορράς τοποθετείται σταθερά στην κορυφή των χαρτών, κατά σύμβαση. Στην πραγματικότητα ο βορράς δεν είναι πάνω ή κάτω, αλλά σημείο προσανατολισμού. Με την τοποθέτηση του βορρά στην κορυφή, έχει διαμορφωθεί μια ιστορική και γεωγραφική αφήγηση ότι το βόρειο ημισφαίριο είναι ανώτερο, δημιουργώντας αυτό που οι ψυχολόγοι αποκαλούν «σιωπηρή φυλετική στάση» - μια αυτόματα, αναμφισβήτητη ασυνείδητη, ρατσιστική στάση.

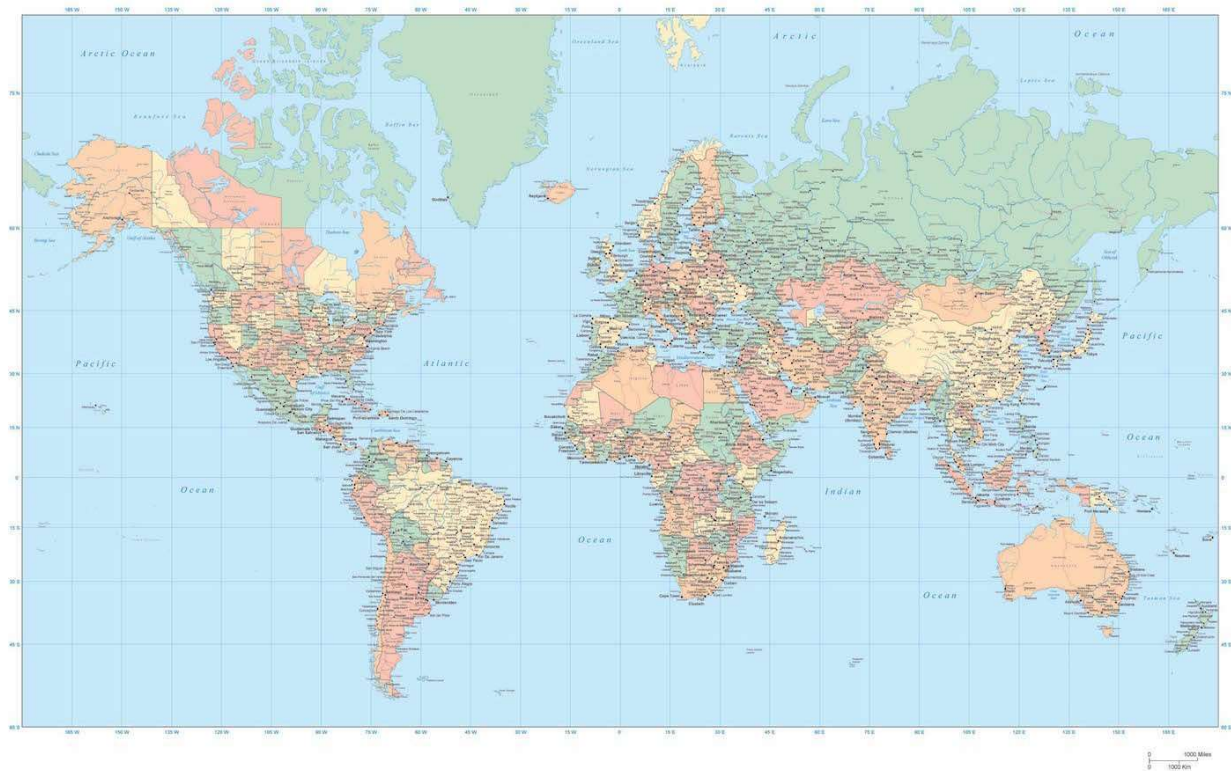
Σύμφωνα με έρευνα, η τοποθέτηση του Βορρά στο πάνω μέρος των χαρτών και του Νότου στο κάτω έχει ψυχολογικές επιπτώσεις, δημιουργεί στερεότυπα. Ο βορράς συνδέεται με πλουσιότερους ανθρώπους και καλύτερες κατοικίες, γενικά κάτι το θετικό, ενώ ο νότος συνδέεται με φτώχεια, με κάτι το

αρνητικό αφού βρίσκεται κάτω. Αντανάκλαση αυτού που συμβαίνει σε διάφορες μετρήσεις κερδών, επίδρασης κλπ. όπου το καλό, το θετικό, το πολύ, τοποθετείται επάνω. Όταν στους συμμετέχοντες στην έρευνα παρουσιάστηκαν χάρτες με τον Νότο στο επάνω μέρος, αυτή η προκατάληψη Βορρά-Νότου αμβλύθηκε (Meier & Robinson, 2004; South-up map orientation, n.d.).

Περιγραφή

Βήμα 1ο

Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να παρατηρήσουν τον παγκόσμιο χάρτη, πολιτικό και γεωφυσικό. Σημειώνεται ότι αποτελούν την πιο συνηθισμένη απεικόνιση του παγκόσμιου χάρτη και στηρίζονται στο έργο του Φλαμανδού χαρτογράφου Gerardus Mercator, το 1569.

Εικόνα 1.

World map

Πηγή: <https://static.a-n.co.uk/wp-content/uploads/2015/09/World-map.jpg>, via <http://free-download-web.com> [License: Creative Commons Attribution 3.0.]

Εικόνα 2

Πηγή: mapswire.com, χάρτες του κόσμου, στο <https://mapswire.com/maps/world/world-physical-map-mercator-large.jpg> [Creative Commons Attribution 4.0 International License]

Ζητά από τα παιδιά να τους παρατηρήσουν: Ποιες πληροφορίες μας δίνουν οι δυο χάρτες; Ποιο ημισφαίριο μοιάζει πιο σημαντικό; Γιατί; Τι πιστεύουν για τις χώρες που είναι στον βορρά; Πώς είναι εκεί η ζωή των ανθρώπων; Ποιες δυσκολίες μπορεί να έχουν; Τι πιστεύουν για τις χώρες που είναι στον νότο; Πώς είναι εκεί η ζωή των ανθρώπων; Ποιες δυσκολίες μπορεί να έχουν;

Στη συνέχεια τους δείχνει τη Γροιλανδία και τους ζητά να τη συγκρίνουν με την Αφρική. Όταν διαπιστώσουν ότι στον χάρτη εμφανίζονται σχεδόν ίσες, τους εξηγεί ότι η Γροιλανδία στην πραγματικότητα είναι 14 φορές μικρότερη από την Αφρική. Συγκρίνουν επίσης την Αυστραλία με τη Γροιλανδία: η Αυστραλία είναι στην πραγματικότητα 3.5 φορές μεγαλύτερη από τη Γροιλανδία. Παρατηρούν τη θέση του Ισημερινού: διατρέχει τον χάρτη αρκετά κάτω από το κέντρο του.

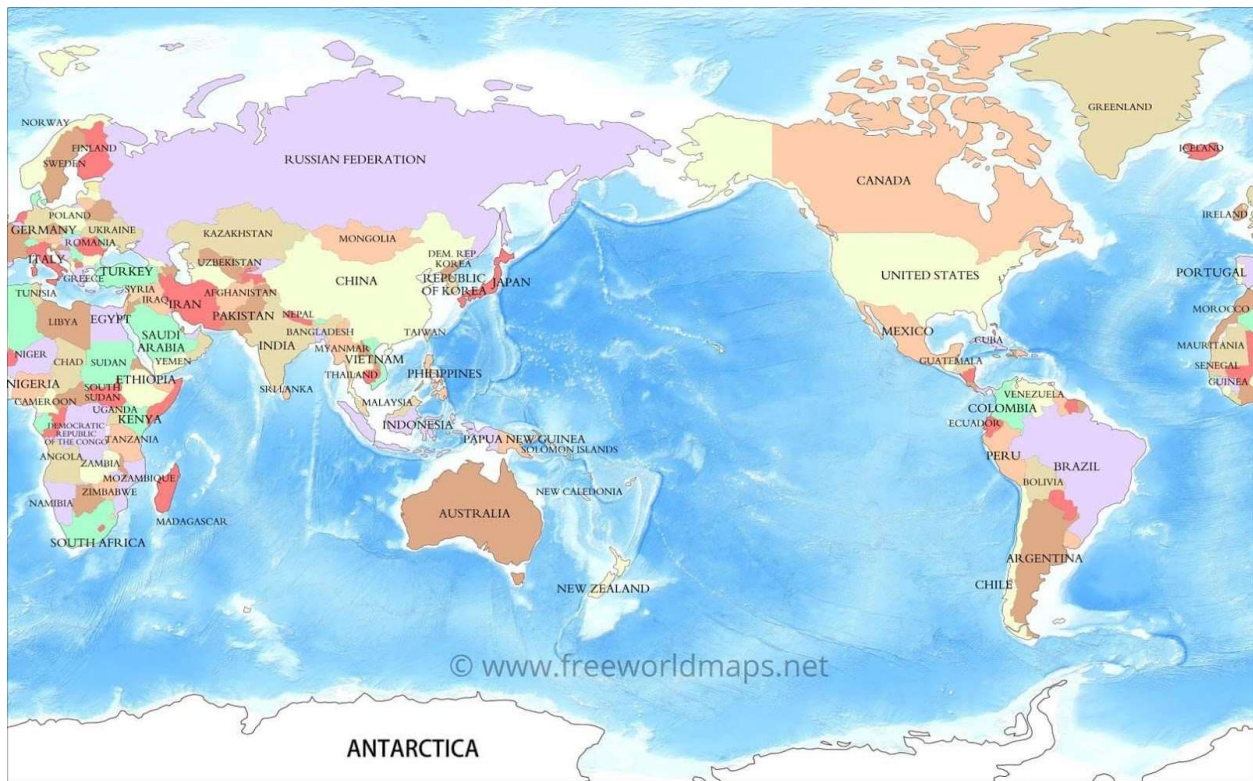
Συζητούν τις σκέψεις που τους προκαλεί το βάρος που δίνουν οι χάρτες αυτοί στο βόρειο ημισφαίριο. Πώς μπορεί να επηρεάζει τους ανθρώπους η έμφαση στο βόρειο ημισφαίριο;

Αναζητούν το κέντρο του χάρτη: Σε ποια περιοχή του κόσμου μοιάζει να βρίσκεται; Ποιο μέρος τους φαίνεται το πιο μακρινό;

Ποια χώρα μοιάζει να είναι στην άκρη του κόσμου; Ο/η εκπαιδευτικός τους εξηγεί ότι ο χαρτογράφος ήταν από μια περιοχή που σήμερα είναι το Βέλγιο και τους τη δείχνει.

Βήμα 2ο

Κατόπιν συγκρίνουν με τον χάρτη που έχει ως κέντρο του τον Ειρηνικό ωκεανό:

Εικόνα 3.

Πηγή: <https://www.freeworldmaps.net/world/pacific-centered/pacific-centered-countries-worldmap.jpg>

- Πώς τους φαίνεται ο κόσμος; Ποιο μοιάζει να είναι το κέντρο του κόσμου; Το κέντρο του προηγούμενου χάρτη (A1) τώρα ποια θέση έχει; Τους φαίνεται τώρα το ίδιο σημαντικό;
- Αν ζούσαν στην Αυστραλία, ποιος χάρτης θα τους φαινόταν πιο σωστός; Ποια σχέση έχει το πώς βλέπουμε τον κόσμο με την περιοχή που ζούμε;
- Παιχνίδι: Τα παιδιά χωρίζονται σε ομάδες. Κάθε ομάδα έχει στη διάθεσή της μια εκτύπωση παγκόσμιου χάρτη και θα πρέπει να κατασκευάσει έναν χάρτη με επίκεντρο μια διαφορετική περιοχή του κόσμου: Κίνα, Βραζιλία, Καναδάς, Τουρκία, Νότια Αφρική, Νότιος Πόλος. Ο/η εκπαιδευτικός μπορεί να τους δείξει το παράδειγμα της σφαίρας με επίκεντρο τον βόρειο πόλο στο <https://images.theconversation.com/files/162032/original/image-20170322-31203->

[519191919.jpg?ixlib=rb-1.1.0&q=45&auto=format&w=754&h=754&fit=crop&dpr=1](https://www.istockphoto.com/photo/519191919?from_view=detail&from_open_view=true&from_ai=1&utm_source=istockphoto&utm_medium=referrer)

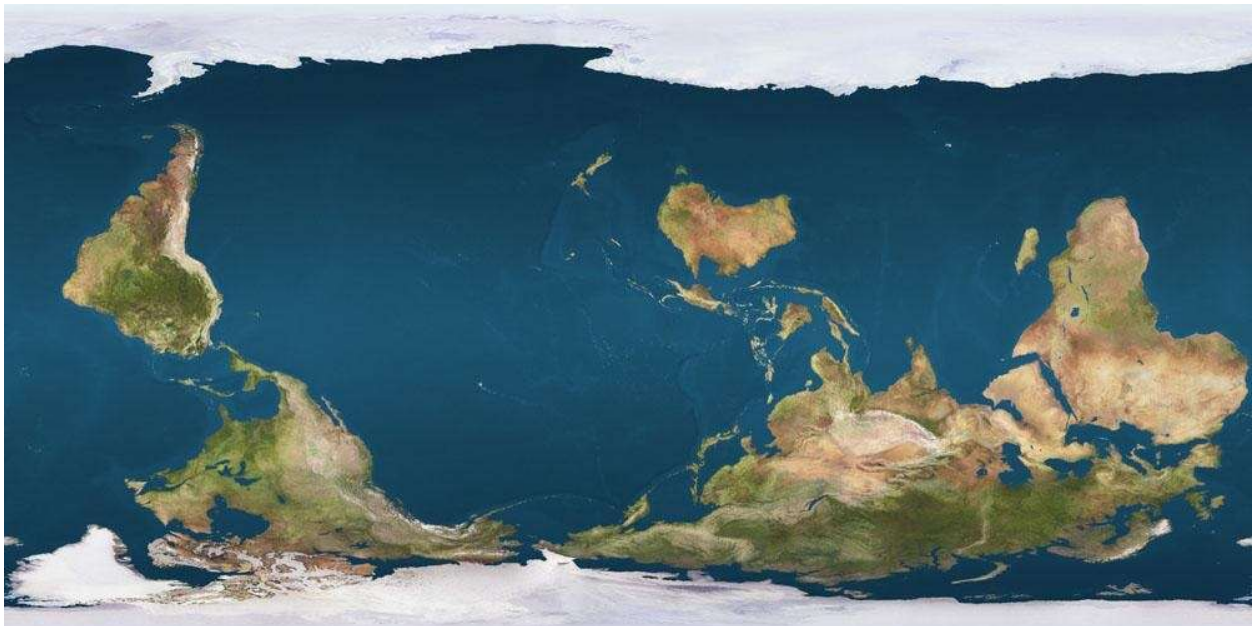
(ανακτήθηκε

22/4/2021)

- Πώς φαίνεται ο κόσμος από την οπτική γωνία της χώρας που είναι στο επίκεντρο;

Βήμα 3ο

Ο/η εκπαιδευτικός τους δείχνει τον χάρτη 4, με τον Νότο στην κορυφή. Τι όνομα θα έδιναν σε αυτό τον χάρτη; Συζητούν πώς τους φαίνεται έτσι ο κόσμος. Πού είναι το κέντρο του; Πόσο σημαντικό φαίνεται το βόρειο ημισφαίριο; Υπάρχει τελικά πάνω και κάτω; ανώτερο και κατώτερο;

Εικόνα 4. Πηγή:

https://en.wikipedia.org/wiki/Southup_map_orientation#/media/File:Reversed_Earth_map_1000x500.jpg, ελεύθερη χρήση

Προτείνεται τα παιδιά να δουν και άλλους, πολιτικούς χάρτες με τον Νότο στην κορυφή:

- <https://we-are-star-stuff.tumblr.com/image/50356958393>
- <https://www.flourish.org/upsidedownmapimages/hobodyer-large.jpg>,
- <https://qph.fs.quoracdn.net/main-qimg-43e3682f92c096e739ab8c443a9e3d60>

Η γη από ψηλά

Ο/η εκπαιδευτικός για να δείξει ότι είναι θέμα οπτικής γωνίας και όχι αναποδογύρισμα εικόνας, τους δείχνει τη φωτογραφία της γης που τραβήχτηκε το 1972 από τους αστροναύτες του Απόλλωνα 17 με τον Νότιο Πόλο στην κορυφή.

Η NASA ανέστρεψε την εικόνα για να συμμορφώνεται με αυτό που ήταν η επικρατούσα παραδοχή, αν και ο πλανήτης Γη δεν έχει κορυφή και κάτω μέρος, είναι στρογγυλός.

Εικόνα 5.

Πηγή: wikipedia, στο https://en.wikipedia.org/wiki/South-up_map_orientation#/media/File:Apollo17WorldReversed.jpg, Public Domain.

Προέκταση 1^η (1 ώρα)

Εξετάζοντας την αναλογία μεγέθους στους Αφρικής και Γροιλανδίας

- Ποιο είναι το πραγματικό μέγεθος στους Αφρικής;
- Πόσες χώρες θα χωρούσαν στην Αφρική;

Στους δείχνει τον χάρτη https://metro.co.uk/wp-content/uploads/2018/11/kai-krause_map01-7741.png?quality=90&strip=all&zoom=1&resize=540%2C574 (Εικόνα: Kai Krause). Ο σχεδιαστής Kai Krause έχει τοποθετήσει γραφιστικά μέσα στο περίγραμμα στους Αφρικής, τηρώντας στους αναλογίες σε έκταση, την Κίνα, στους ΗΠΑ, μεγάλο μέρος στους Ευρώπης, την Ινδία την Ιαπωνία.

Τα παιδιά διατυπώνουν υποθέσεις για στους λόγους για στους οποίους η Αφρική εμφανίζεται στους χάρτες 1 και 2 μικρότερη. Προτείνεται να πραγματοποιήσουν και τα ίδια τη σύνθεση (Pearell, n.d.).

Προέκταση 2^η (1-2 ώρες)

Πού κατοικούν οι περισσότεροι άνθρωποι;

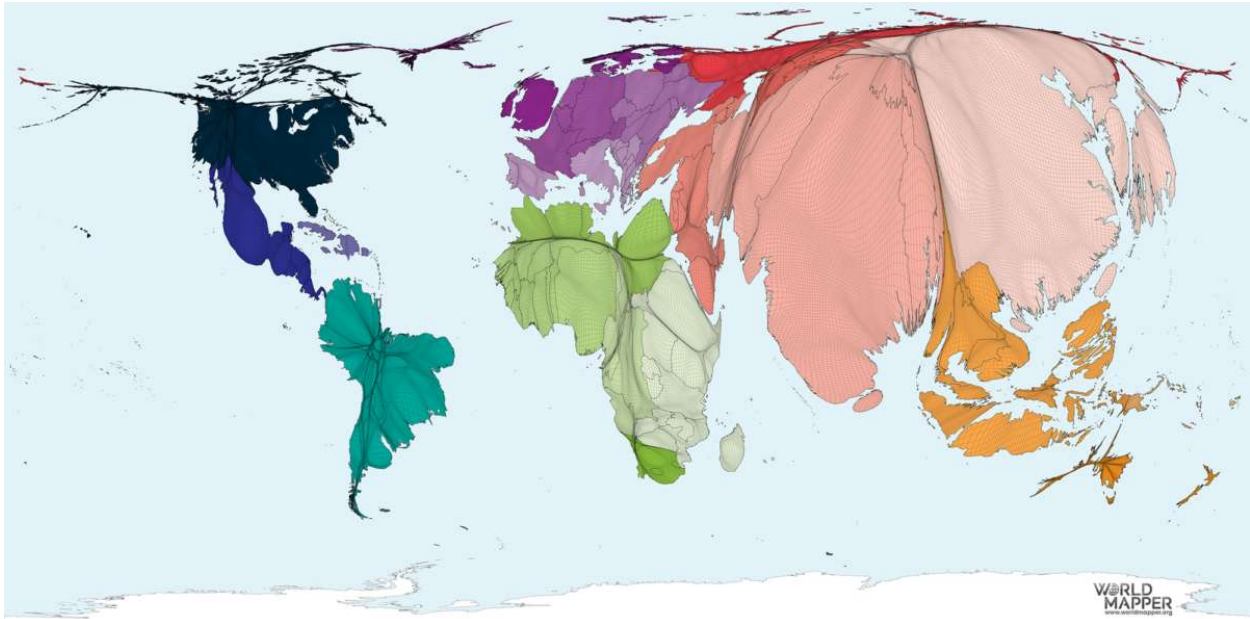
Ο/η εκπαιδευτικός ζητά από τα παιδιά να διατυπώσουν υποθέσεις το πού κατοικούν οι περισσότεροι άνθρωποι, ποιες είναι οι πιο πυκνοκατοικημένες περιοχές του κόσμου.

Βλέπουν τον χάρτη στο:

<https://socialpolicy.gr/2015/12/10-%CF%87%CE%AC%CF%81%CF%84%CE%B5%CF%82-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B8%CE%B1-%CE%B1%CE%BB%CE%BB%CE%AC%CE%BE%CE%BF%CF%85%CE%BD-%CF%84%CE%BF%CE%BD-%CF%84%CF%81%CF%8C%CF%80%CE%BF-%CF%80%CE%BF%CF%85-%CE%B2.html>

Μεταφέρουν τα ποσοστά που αναγράφονται στον χάρτη στον αριθμό των παιδιών της τάξης: αν τα παιδιά της τάξης εκπροσωπούσαν τους κατοίκους της γης, πόσα αναλογούν σε κάθε χρώμα του χάρτη αυτού;

Στη συνέχεια βλέπουν έναν χάρτη όπου το μέγεθος των χωρών παρουσιάζεται σε αναλογία με τον πληθυσμό: *Population Year 2020*. World Mapper, στο <https://worldmapper.org/maps/grid-population-2020/>. Παρατηρούν ότι η Ρωσία εμφανίζεται πολύ μικρότερη, ο Καναδάς έχει γίνει μια γραμμή, η Ινδία σαν μπαλόνι φουσκωμένο...

Εικόνα 6.

Πηγή: <https://worldmapper.org/maps/grid-population-2020/>

Σημείωση: Μπορούν να κατεβάσουν φυλλάδιο με τον αντίστοιχο χάρτη του 2018, όπου υπάρχουν πίνακας με πληροφοριακά στοιχεία για τον πληθυσμό και συμβατικός χάρτης για σύγκριση, διαθέσιμο στο https://worldmapper.org/wp-content/uploads/2018/03/People_TotalPopulation_2018.pdf.

Συζητούν αν συμφωνούν οι αρχικές υποθέσεις τους με την πραγματικότητα.

Πόλεμοι

- Πού συμβαίνουν πολεμικές συγκρούσεις; Θα μπορούσαν να τις τοποθετήσουν στον παγκόσμιο χάρτη; Στη συνέχεια παρατηρούν τους χάρτες όπου καταγράφονται συγκρούσεις, στο <https://i.redd.it/pdnkulx25ds11.jpg> και στο <https://www.statista.com/chart/21652/countries-with-armed-clashes-reported>
- Ποιες πρωτοβουλίες θα μπορούσαν να πάρουν για την ειρηνική συνύπαρξη πάνω στον μοναδικό πλανήτη που μοιραζόμαστε; (Οργάνωση καμπάνιας, γνωστοποίηση των προβλημάτων κλπ)

Βιβλιογραφία

Meier, B. P. & Robinson, M. D. (2004), "Why the sunny side is up associations between affect and vertical position", *Psychological Science*, 15 (4), 243–247.

Πανταζής, Β. (2018). *Χάρτες και ιδεολογίες. Οι προσανατολισμοί των χαρτών και οι τύχες των λαών*. Αθήνα: Στερέωμα

Many Ways to See the World (5/3/2015). Στο <https://www.youtube.com/watch?v=aALCuA9H2KI&t=1233s> (ανακτήθηκε 18/4/2021)

Πλαίσιο Αναφοράς Ικανοτήτων για Δημοκρατικό Πολιτισμό (2018). *Συμβούλιο της Ευρώπης*. Η ελληνική έκδοση ανακτήθηκε στις 12/4/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: [https://www.humanrightsforbeginners.gr/COMPETENCES%20FOR%20DEMOCRATIC%20CULTURE GR.pdf](https://www.humanrightsforbeginners.gr/COMPETENCES%20FOR%20DEMOCRATIC%20CULTURE_GR.pdf)

Peapell, R. It's time to tackle the racism that lurks in our classrooms, starting with the map of the world. Metro. Ανακτήθηκε στις 12/5/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://metro.co.uk/2018/11/11/its-time-to-tackle-the-racism-that-lurks-in-our-classrooms-starting-with-the-map-of-the-world-8102005/?ito=cbshare>

Population Year 2018. worldmapper.org. Ανακτήθηκε στις 03/5/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://worldmapper.org/maps/population-year-2018/>

Rediscovering the world. *World Mapper*. Ανακτήθηκε στις 09/5/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://worldmapper.org/>

South-up map orientation. Wikipedia. Ανακτήθηκε στις 05/5/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: https://en.wikipedia.org/wiki/South-up_map_orientation

15 WEIRD AND WONDERFUL MAPS TO TURN YOUR WORLD UPSIDE DOWN (2019). max gets curious. Ανακτήθηκε στις 23/4/2021 από τον διαδικτυακό τόπο: <https://www.maxgetscurious.com/blog/maps>

Με την ολοκλήρωση της δραστηριότητας, εκπαιδευτικός και μαθητές/ήτριες συζητούν: Τι είναι αυτό που μπορούν τώρα να καταλάβουν καλύτερα; Να κάνουν καλύτερα; Κάτι που θα κάνουν από εδώ και πέρα; Σκέφτονται και καταγράφουν λέξεις ή φράσεις - κλειδιά που χαρακτηρίζουν τη δραστηριότητα, χωρίς διαμεσολάβηση. Η καταγραφή μπορεί να είναι περιφραστική ή περιγραφική.

Γράφουν τις χαρακτηριστικές λέξεις ή φράσεις σε χαρτί του μέτρου που βρίσκεται σε τοίχο της τάξης καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος. Μπορούν να προσθέτουν και λέξεις ή φράσεις που σκέπτονται για κάθε δραστηριότητα σε δεύτερο χρόνο.